

Bolduc

Número 33 juny 2026

Butlletí Cultural Informatiu de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona _ www.dipta.cat

"ES A LA NOSTRA TERRA QUE HEM DE CERCAR LA NOSTRA FORÇA".

Pau Casals

Llengua catalana

Diputació Tarragona

Bolduc_

Número 33 juny 2026

Sumari

Bolduc_

Butlletí Cultural Informatiu de l'Arxiu General
de la Diputació de Tarragona

Director:
Sergi Borrallo Llauredó

Coordinador:
Manel Güell Junkert

Carrer de Vila-seca, 28. 43110 La Canonja
Tel. 977 547 662
arxiu@dipta.cat

Disseny i maquetació:
Unitat d'Imatge Corporativa de la Diputació
de Tarragona

#ArxiuDipta
#Bolduc
www.dipta.cat

Diputació Tarragona

3 Pòrtic
**La llengua que usem avui serà
la que persistirà**
Sergi Borrallo Llauredó

4 Assaig
**La llengua a la Catalunya
contemporània: voler i doler**
Eloi Bellés Boeta

12 Fons
**El català a la província de
Tarragona a partir dels fons
de la Diputació de Tarragona
(1822-2026)**
Benet Martí Álvarez

38 L'Entrevista
Joan Maria Quijada Bosch
Núria Poy Sans

44 Les Imatges de l'Arxiu
**La llengua retrobada: la
Diputació de Tarragona i
la reconstrucció del català
contemporani**
Sara Pérez Rodríguez

49 Notícies

La llengua que usem avui serà la que persistirà

Aquesta edició del BOLDUC tracta sobre la **llengua catalana**. Una llengua romànica provinent del llatí vulgar, nascuda entre els segles VIII i X i que es parla en territoris tan diversos com Catalunya, les illes Balears, Andorra, l'Alguer, Sardenya, la Catalunya del Nord, la Franja de Ponent i el País Valencià. La diversitat d'aquesta llengua es fa palesa amb els seus sis dialectes –nord-occidental, valencià, rossellonès, balear, central i alguerès– i més d'una vintena de variants geogràfiques, com per exemple el tarragoní, el tortosí o el mallorquí.

El català és la llengua pròpia de Catalunya. No obstant això, tal com ens explica Eloi Bellés en el seu article, en diversos esdeveniments històrics i polítics la llengua catalana ha estat apartada o prohibida. Alguns dels exemples més clars els trobem a la fi de la Guerra de Successió i la conquesta de Barcelona per part de les tropes francoespanyoles l'11 de setembre de 1714, la dictadura de Primo de Rivera (1920-1923) i la dictadura del general Franco (1939-1975) després de la Guerra Civil.

En contrapartida, en altres períodes més democràtics, el català va rebre un fort impuls tant en el camp cultural i intel·lectual com en la vida quotidiana i l'àmbit polític, i va arribar a dotar-se d'unes normes gramaticals i ortogràfiques pròpies. Aquí podem citar el moviment

cultural i literari de la Renaixença (segle XIX), el període de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925) i la restauració de la democràcia entre els anys setanta i vuitanta del segle XX. En l'article de fons es pot comprovar com els documents de l'Arxiu són testimoni de l'ús de la llengua en cada moment. I en l'apartat d'imatges, il·lustrem algunes de les activitats de la Diputació durant la dècada dels noranta.

Avui dia, la llengua catalana es troba en un context polític favorable a Catalunya, però no passa el mateix a la resta de territoris de parla catalana. Tanmateix, el principal problema a què s'enfronta el català és que, any rere any, disminueix el percentatge de població que l'utilitza diàriament, i aquest fet és imputable a la globalització, la demografia i l'hegemonia del castellà en l'oci, l'entorn laboral i els mitjans. A més a més, cal afegir-hi que una majoria de catalanoparlants canvien d'idioma de manera preventiva per comoditat o per evitar conflictes.

Com a reflexió final, només voldria dir que és responsabilitat de tots decidir quina llengua utilitzem en el present per tal que pugui persistir en el futur!._

Sergi Borralló Llauredó

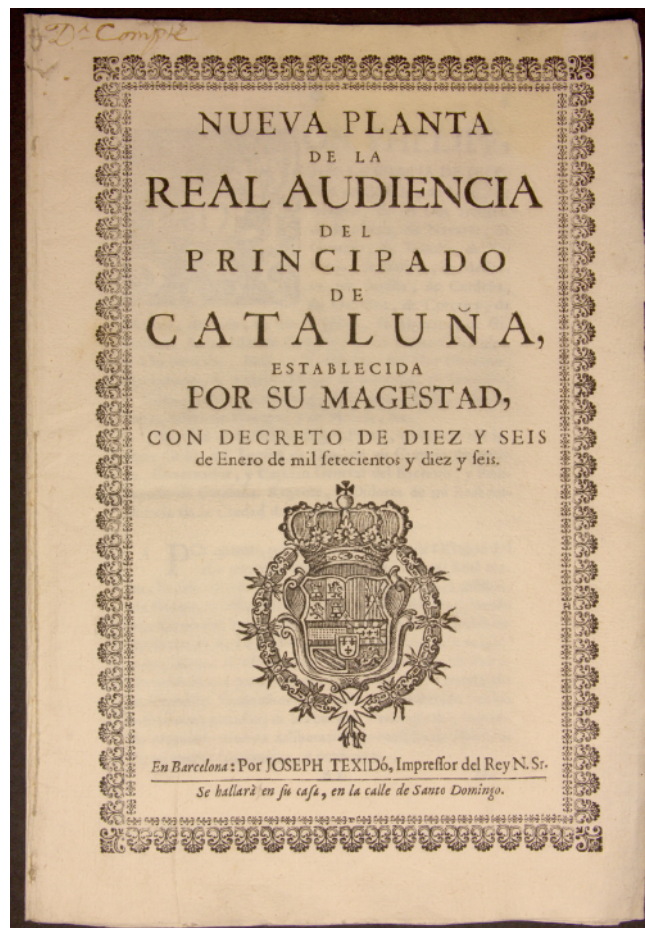
Director del BOLDUC

LLENGUA
CATALANA

La llengua a la Catalunya contemporània: voler i doler

Una història paradoxal?

La història social de la llengua catalana de l'època contemporània —que, a grans trets, podem convenir que abraça des de les revolucions liberals de primers del segle XIX fins als nostres dies— ha estat, a ulls de molts estudiosos (vg., p. ex., Bernat 2014), una història paradoxal: d'una banda, és la història de la recuperació dels usos públics i formals del català, llargament minoritzats durant l'edat moderna; de l'altra, és la història de la consolidació del bilingüisme social als Països Catalans, del desplaçament definitiu del català com a llengua hegemònica de les relacions interpersonals i dels usos escrits menys simbòlics —però sovint més pràctics i presents en la vida de la gent. En aquest article, intentaré d'esbossar, a manera d'assaig, una sintètica i parcial evolució dels usos i de les percepcions socials del català els darrers dos-cents anys. Em centraré, sobretot, en la situació del Principat de Catalunya, perquè l'espai de què disposem és limitat.¹

Portada del Decret de Nova Planta de 16 de gener de 1716.

¹ En aquest article he procurat oferir una panoràmica no gaire erudita dels darrers dos-cents anys d'història sociolingüística del català a Catalunya. En primer lloc, vull demanar disculpes pel centralisme que he adoptat en el text: el català és tan propi del Berguedà com de Mallorca —per posar dos llocs centrals de la meua vida. Tanmateix, l'extensió i la naturalesa del text m'han semblat que justificaven aquesta constricció: parlar de Mallorca, de Menorca, d'Eivissa i de Formentera, del País Valencià, d'Andorra, de la Catalunya del Nord, de la Franja, potser de l'Alguer... Tot això hauria implicat o bé simplificar fins a l'extrem el text, o bé de demanar a Bolduc quatre vegades més extensió. Centrant-me en Catalunya, he respost al marc general del lector de la revista. He intentat que el text quedés força net de bibliografia —amb la idea que tot el que dic, si no és explícitament citat, forma part del consens actual sobre les qüestions d'història de la llengua.

Els antecedents

En el pas de l'Antic Règim al món contemporani no hi va haver cap trencament radical, almenys en la qüestió sociolingüística, sinó que en la majoria d'aspectes el que hi va haver fou una evolució progressiva, en la qual els nous aires liberals, si de cas, van accentuar algun aspecte. Per això, em sembla important recordar, ni que sigui breument, els antecedents, és a dir, quina era en línies generals la situació del català al segle XVIII.

La història del català al segle XVIII és, en aparença, una història de desfeta. El desenllaç de la Guerra de Successió va provocar la desaparició de la Corona d'Aragó, de manera que l'estat –és a dir, l'aparell administratiu i burocràtic– que, amb tots els matisos que es vulgui, havia fet servir el català de manera natural des de la baixa edat mitjana, també desapareixia. Tímidament, doncs, les disposicions normatives van imposant el castellà en alguns àmbits de l'administració: primer a la justícia –però no tota–, després a l'educació– però sense desplaçar del tot el català–, més tard en algunes escriptures notariales, en la correspondència privada, etc., i sempre, això sí, a la major part de la literatura culta. Però aquest fet no ens ha de desorientar: la literatura compleix unes funcions simbòliques inqüestionables, però no és –ni hem de pretendre que ho sigui– un indicador infal·lible de la vitalitat sociolingüística d'una llengua.

A les acaballes de l'Antic Règim, per tant, el català és una llengua que, tocada greument en el pla simbòlic, té (gairebé) tota la força de la quotidianitat. Ja s'ha repetit moltes vegades que és la llengua de la pràctica majoria de la població dels Països Catalans, però és que a més el català continua essent –sol o al costat del castellà o del llatí– la llengua de l'escola –i això malgrat la Reial Cèdula del 1768–, la llengua de l'administració, la llen-

gua de la justícia, la llengua de l'empresa i del comerç, la llengua dels albarans i dels llibres de comptes, la llengua dels fulls volants, de les butlletes, de les homilies diàries, i de gairebé tots els àmbits de la vida diària.

Això no vol dir que el castellà no tingui un paper destacat en la vida del segle XVIII: l'escola continua essent en català, però al segon ensenyament el castellà cada cop hi és més present; l'administració funciona de facto en català, però cada cop hi ha més documents que fan servir el castellà i el castellà és, al capdavant, la llengua del poder i del prestigi: cap català rebutjaria la possibilitat d'aprendre'l, i de fer-lo servir en els àmbits en què s'esperava que es fes servir.

El segle XIX: del triomf del liberalisme a la consolidació del catalanisme

L'inici del vuit-cents coincideix amb el naixement dels estats nació moderns, que tenen en un dels objectius programàtics la unificació lingüística de la nació –identificada amb l'estat. Al tombant de segle, el castellà era la llengua del progrés i de la modernitat, i tots els catalans que podien feien esforços per aprendre'l i demostrar que eren uns bons ciutadans espanyols, moderns i cultes. Ara, en contra del que també a vegades ens han volgut fer creure, la «liquidació» del català de la vida escrita i pública del país va ser més lenta i més complexa del que ens havíem pensat, i va sobreviure ben bé fins a mitjan segle, tant funcionalment com formalment –és a dir, va «sobreviure» l'ús formal del català, i també el model escrit que s'havia heretat de l'edat moderna (Ginebra 2023; Bellés 2025). Fins ben bé la dècada de 1850 el català, sovint en convivència amb el castellà, és la llengua de les coses pràctiques, de les publicacions senzilles, del notariat i d'una part prou important de

l'administració més baixa de l'estat, i té una presència gens menyspreable al sistema educatiu. És, però, una llengua en retrocés en tots aquests àmbits: a mesura que avança el segle i avança la construcció de la nació espanyola –afavorida, des d'un bon començament, per la burgesia industrial catalana–, el castellà va ocupant més i més els llocs formals i escrits del català.

Enmig de tot aquest panorama, s'alça l'edifici de la Renaixença, el moviment cultural d'afirmació intel·lectual de la nova elit barcelonina. En el seu element més icònic, els Jocs Florals, els homes de la Renaixença volien restaurar l'ús alt del català en un àmbit concret i reduït: la poesia culta. No sé si és certa l'anècdota que es conta de Manuel Milà i Fontanals, catedràtic de la Universitat i president dels primers Jocs Florals (1859). L'anècdota explica que don Manuel, després del primer certamen, va sorprendre's d'haver pogut conduir un acte llarg i seriós íntegrament en català i que ningú hagués esclatat a riure. Sigui o no verídica, ens explica quina concepció es tenia del català durant la primera Renaixença, una concepció que es veu, també, en el discurs –aquest sí, real i tangible– de Milà als mateixos jocs, en el qual reclamava que, atès que el castellà era la llengua destinada a ocupar tots els àmbits formals i importants de la vida, «ab un entusiasme barrejat de un poch de tristesa, li donam aquí á aquesta llengua una festa, li dedicam un filial recort, li guardam al menys un refugi» (Milà i Fontanals 1859, 25).

Per als homes de la Renaixença hi havia dos mons: d'una banda, hi havia un món rudimentari que funcionava en català –també en una certa literatura popular i popularitzant–, i de l'altra, un món culte, dinàmic econòmicament i funcionalment que s'expressava en castellà. I aquest món culte podia preveure un petit espai per al català: la poesia lírica de certamen. Si la situació no hagués canviat, potser la Renaixença hauria tingut el mateix èxit que el Felibritge –el moviment

anàleg liderat a Occitània per Mistral– i jo ara escriuria en castellà. La història, tanmateix, fou prou diferent.

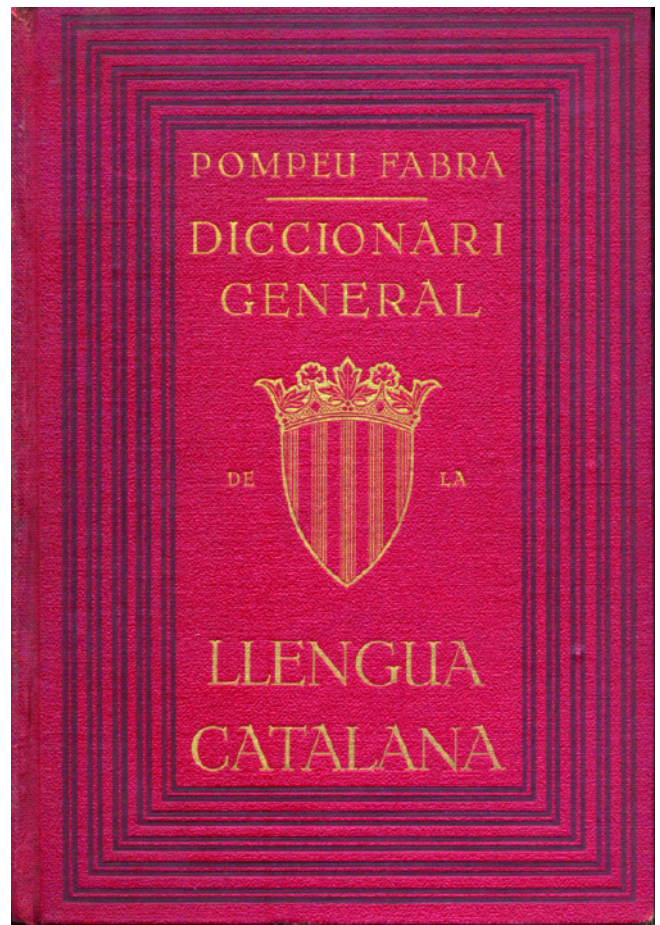
A la dècada de 1860 un seguit d'esdeveniments canvien les dinàmiques sociolingüístiques. D'una banda, noves classes socials s'incorporen al moviment de la Renaixença, que s'eixampla i comença a obrir-se a altres fronts que van més enllà de l'elitisme inicial. De l'altra, la burgesia industrial catalana comença a veure que la seva aposta per condicionar l'estructura de l'estat liberal no acaba de funcionar, i de mica en mica va brotant el germen d'un primer regionalisme, que aviat convertirà la llengua en un element identitari. Hem de recordar que el 1868 té lloc la Revolució de Setembre, que dona lloc al Sexenni Democràtic i a molts de canvis polítics i socials.

Amb la Restauració borbònica, l'estat liberal es consolida i, en conseqüència, la castellanització esdevé més intensa. Ja havia començat a intensificar-se a mesura que avançava el període anterior, amb mesures legislatives orientades a la construcció de la nació i innegables resultats sociolingüístics, com la llei del notariat de 1862, que consolidava l'eliminació del català –ja prou minoritzat– de les escriptures notariales públiques, o la implantació de la llei d'educació de 1857, coneguda com la llei Moyano, que establia el castellà com a llengua del sistema educatiu. Aquest fet, sumat a la progressiva burocratització de l'Estat, a la generalització de la premsa escrita –gairebé de manera exclusiva en castellà– i a la difusió de nous models d'oci, era un element facilitador del castellà per als catalans.

Progressivament, aquesta situació va anar canviant, i es va anar assumint que el catalanisme, entès com un regionalisme o nacionalisme modern, era una eina necessària per al país. I si hi havia regionalisme o nacionalisme, hi havia d'haver element lingüístic. Les fites fonamentals són prou conegudes: el 1879 Valentí Almirall

funda el *Diari Català*, el primer periòdic diari de la Catalunya moderna; el 1880 té lloc a Barcelona el Primer Congrés Catalanista, i el 1885, en el famós Memorial de Greuges adreçat a la regent Maria Cristina, es reclama, per primer cop, l'oficialització de la llengua catalana. Amb la crisi causada per la pèrdua de Cuba i les darreres colònies, el 1898, es va produir un replegament nacionalista doble: d'una banda, la política espanyola va accentuar el nacionalisme espanyol de base castellana; de l'altra, el catalanisme va avançar definitivament cap a la construcció d'una opció política pròpia. El 1899 Prat de la Riba va començar a publicar *La Veu de Catalunya*, i el 1901 es va fundar la Lliga Regionalista.

I fora del món cultural? Catalunya era, essencialment, un país monolingüe. Fins i tot la gent que sabia castellà, sabia molt bé quan l'havia de parlar i, sobretot, escriure: per a tota la resta, en català. Certament el final del XIX és el moment de la primera onada d'immigració a Barcelona, encara molt tímida. Tanmateix, no tingué conseqüències sociolingüístiques destacables. Primerament, perquè bona part d'aquesta immigració venia de l'interior del país o de zones frontereres –de dintre dels països, doncs–, i, segonament, perquè la composició sociolingüística no permetia que el desenvolupament fos cap altre que el que acabem d'esmentar. I amb aquesta perspectiva –una societat diglòssica, un castellà que cada cop ocupa més espais formals, un catalanisme incipient que reclama el català com a element identitari, i malgrat tot un país oralment monolingüe en català– entrem al Nou-cents.

Coberta del Diccionari General de la Llengua Catalana, obra de Pompeu Fabra. Edició de 1932.

El primer segle XX (1900-1939)

Sens dubte, les primeres dècades del segle XX són, malgrat la dictadura de Primo de Rivera, un moment positiu per a la història de la llengua. És un moment, a més a més, que coincideix amb un ús social normal de la llengua i molt poca presència del castellà en els usos espontanis i col·loquials de la població.

Quant als usos escrits del català, el que diré és sabut de tothom: l'auge del catalanisme, la consolidació de la Lliga Regionalista, el naixement d'una premsa (quasi)professionalitzada en català –amb *La Veu de Catalunya* de vaixell insígnia–, l'establiment progressiu d'un mercat literari propi, amb producció en narrativa i teatre i, també, en traduccions..., tot foren elements que afavoriren la normalitat escrita del català.

D'aquest moment històric cal destacar el procés de normativització del català. Recordem les fites principals: el 1907 Enric Prat de la Riba funda l'Institut d'Estudis Catalans sota l'empara de la Diputació de Barcelona; el 1911 es funda la Secció Filològica, amb Alcover i Fabra com a membres destacats; el gener de 1913 es promulguen les *Normes ortogràfiques*, ràpidament acceptades pels mitjans de comunicació i els autors propers als postulats polítics de Prat de la Riba i del catalanisme del moment, i el 1918 l'IEC adopta com a gramàtica normativa la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra. La tasca normativitzadora es completarà el 1932, amb la publicació del *Diccionari general de la llengua catalana*, obra també de Pompeu Fabra.

No cal dir que si la tasca de l'IEC i de Fabra va tenir èxit va ser, en gran part, perquè la Mancomunitat de Catalunya, fundada el 1914 sota la presidència de Prat de la Riba, va incloure entre els seus objectius la difusió de la normativa lingüística i l'expansió de l'ús del català. Així, sense que fos oficial en el sentit que potser entendríem avui, el català era la llengua en què tornava a funcionar l'administració, i per primer cop va entrar al sistema educatiu bàsic i secundari, a la universitat i en nous centres, com l'Escola de Bibliotecàries. El desplegament d'una xarxa de biblioteques públiques, que fomentaven la lectura en català, també fou important.

La dictadura de Primo de Rivera hi posà fre, i la segona meitat de la dècada dels 1920 fou de retrocés formal: se suprimí la Mancomunitat, es va potenciar una política espanyolitzadora i es van perseguir moltes manifestacions públiques de catalanitat social i cultural. Tot això és innegable, però també és innegable que, en l'ús social del català, els canvis van ser mínims. I, a més a més, la tebior de la dictadura va permetre que la premsa i el sistema editorial continuessin actuant amb naturalitat.

L'arribada de la República el 1931 fou, en alguns casos, un miratge de normalitat per al català. Tot i que, malgrat les primeres intencions del catalanisme, el castellà s'establí com a llengua oficial i única a tot l'Estat, el català aconseguí un cert reconeixement públic i legal gràcies a l'Estatut d'Autonomia de 1932 –suspès, tanmateix, entre 1934 i 1936. Tot i les limitacions evidents que, ja aleshores, imposava la legislació espanyola, a la Catalunya autònoma els avenços van ser importants: el català es va establir com a llengua de tota l'administració autònoma i local, es va introduir a la xarxa pública d'educació primària –sobretot a través de les escoles de la Generalitat– i, en general, es va percebre un progrés significatiu en l'ús públic i formal de la llengua.

Quant a l'ús social, la dinàmica de l'apartat anterior es manté i es referma, de manera que en la premsa, l'associacionisme, els nous mitjans de comunicació, el mercat editorial i literari..., arreu, en fi, l'ús del català augmenta. És el moment en què es consolida, definitivament, la reforma fabriana com a únic model vàlid per a la llengua escrita, amb la renúncia a un model propi dels vells antinormistes i la signatura, al País Valencià, de les famoses Normes de Castelló de 1932.

Cartell en català que anuncia obres en castellà i en francès del Teatre Tarragona, 11 i 12 de març de 1933 (Facebook-Tarragona Antiga).

El franquisme

El cop d'estat de 1936 i, sobretot, la victòria franquista de 1939 van suposar un daltabaix sobre tot el que s'havia construït en les dècades anteriors. L'ús públic del català va quedar reduït pràcticament a zero –per més, només, en algunes manifestacions folklòriques o folkloritzants que eren innòcues per al nou règim. Tot i que en la vida personal privada el català no fou qüestionat en cap moment, desaparegué del tot de la vida pública oficial i, a més a més, bona part de la intel·lectualitat que havia fet possible l'etapa anterior acabà exiliada, empresonada o assassinada.

Podem considerar que, fins a mitjan anys cinquanta, el català no va existir com a llengua pública. I, a partir d'aleshores, va ocupar molt a poc a poc, i de manera molt selectiva, alguns petits espais públics. No fa gaire

ens n'ha donat una bona mostra Mireia Sopena (2025) a propòsit de la duríssima tasca de l'Editorial Selecta: l'edició en català implicava, a part de lluitar contra la censura, saber que es podien publicar obres erudites –o sigui, que no molestessin ni fossin una possibilitat real de normalitzar el català–, fer front als problemes econòmics que el mercat reduït imposava i, sobretot, reconstruir un públic que, als anys cinquanta i seixanta, ja començava a estar format per persones que no havien tingut l'ocasió d'educar-se en català abans de la guerra. No sé si cal insistir-hi més. Només vull recordar que, en contra del que moltes vegades s'ha dit, la legislació espanyola sí que condemnava explícitament l'ús del català en molts àmbits, i que hi ha prou documentació de multes i sancions per haver fet servir públicament la llengua (Ferrer i Gironès 1985).

Aquests moments tan durs coincideixen, a més a més, amb l'inici de la transformació social i econòmica d'Espanya. Entre 1950 i 1970 arriben a Catalunya prop de dos milions d'habitants nous, en una població que amb prou feines superava els tres milions. Bona part d'aquesta nova població, provinent d'Andalusia, Extremadura i altres zones d'Espanya, va instal·lar-se en les conurbacions urbanes, sovint en infrahabitatges i en condicions de vida duríssimes. Castellano parlants inicials en un món dominat públicament pel castellà, i amb una població catalanoparlant que, per primer cop a la història, podia parlar castellà: heus aquí el moment en què el castellà va començar a tenir una presència considerable a la vida pública quotidiana. Des d'aquest moment, el castellà és la llengua inicial i familiar d'un nombre molt important dels habitants del país, i el paisatge sociolingüístic del país queda transformat per sempre.

Tot aquest fenomen coincideix en el temps amb la tímida però constant revifalla cultural dels anys seixanta

i setanta, que, per citar alguns elements simbòlics, inclou el naixement de la Nova Cançó, la fundació d'Edicions 62 o d'Òmnium Cultural i la represa dels cursos de català. Durant gairebé dues generacions, els catalanoparlants havien estat majoritàriament analfabets en la seva llengua. Tots aquests elements són fonamentals per entendre l'evolució de la societat catalana i del paper central que hi tindrà la qüestió de la llengua com a mínim fins als anys noranta.

ES PROHIBIDO EL USO DEL CATALAN COMO IDIOMA OFICIAL

Barcelona.—Según Decreto especial firmado por el General Franco y que ha sido publicado el miércoles en esta ciudad ha quedado prohibido el uso del catalán en calidad de segundo idioma oficial de las provincias de Cataluña.

De ahora en adelante se usará el idioma español como único oficial en todas las provincias catalanas.

Todas las autoridades políticas catalanas que gozaban de autonomía dependientes de la Generalidad han quedado disueltas y sustituidas por las autoridades del Gobierno Nacional.

Extracte del Diario de Navarra del 17 de febrer de 1939.

La política de la Transició i la normalització inacabada

La Transició democràtica dels anys setanta va suposar un canvi de paradigma en l'ús social i públic del català. La Constitució espanyola de 1978 establia una doble jerarquia en les oficialitats lingüístiques d'Espanya: convertia el castellà en llengua oficial de tot el territori, i de coneixement obligatori, i obria la porta a l'oficialització d'altres llengües. En l'Estatut de Catalunya de 1979 el català es va considerar llengua pròpia i oficial

de Catalunya, però, a diferència del castellà, el seu coneixement no podia ser obligatori, sinó només un dret i, per tant, una opcionalitat. Tot amb tot, la Generalitat de Catalunya ha estat governada ininterrompudament per partits polítics que s'han declarat partidaris de la normalització lingüística de la llengua catalana, i les mesures —sempre insuficients— que s'han dut a terme han estat, en teoria, a favor del català.

Els esforços per normalitzar el català, doncs, són destacables: l'aparell legislatiu, amb les lleis de normalització lingüística (1983) i de política lingüística (1998), el model de conjunció lingüística amb el català d'element central al sistema educatiu, la fundació de TV3 i Catalunya Ràdio, el foment de la premsa local i la literatura en català, l'expansió del català a tota l'administració local i autonòmica... La llista és llarga i cal no menys-tenir-la. Ara bé, aquesta normalització no ha estat reeixida del tot. En primer lloc, perquè si bé ha permès que el català sigui una llengua àmpliament coneguda per la població del país —prop del 90 %—, aquest fet no s'ha traduït en un augment de l'ús social. Al contrari, a mesura que el model turístic i d'economia de serveis s'imposava, i la població de Catalunya augmentava —fins als vuit milions—, l'ús social del català queia percentualment dècada rere dècada.

D'altra banda, el relat sobre el consens polític al voltant de la normalització lingüística és fals: des dels anys vuitanta, amb el Manifest dels 2.300 (1981), un sector de la societat catalana ha estat en contra de qualsevol mesura que no afavorís l'hegemonia de l'espanyol. Després del procés fracassat de 2017, aquestes posicions són més explícites que mai, i convé tenir-les present.

No cal dir que, a banda d'això, el món contemporani posa uns reptes nous a les llengües minoritzades: la

globalització, l'hegemonia d'internet, els discursos de la liquiditat, les noves hegemonies geopolítiques... Tot plegat, qüestions fonamentals per entendre els canvis en l'ús social del català. Ara bé, el període més recent ja no pertany tant a la història com a la sociolingüística, i ens caldrà examinar-ho les dècades vinents._

Eloi Bellés Boeta

Universitat de les Illes Balears

eloi.belles@uib.cat

Bibliografia

BELLÉS, Eloi (2025). «Un moment potser no prou explorat en la història social de la llengua catalana», *Revista de Catalunya*, 331, 131-145.

BERNAT, Francesc (2014). «La història contemporània de la llengua catalana com a paradoxa», *Llengua, Societat i Comunicació*, 12, 3-9.

FERRER I GIRONÈS, Francesc (1985). *La persecució política de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62.

GINEBRA, Jordi (2023). «Institucionalització de la literatura i institucionalització de la llengua literària», *Zeitschrift für Katalanistik*, 36, 5-32.

MILÀ I FONTANALS, Manuel (1859). «Discurs del senyor president del consistori». A: *Jochs Florals de Barcelona 1859*. Barcelona: Salvador Manero, 23-25.

SOPENA, Mireia (2025). *El somni més ambiciós: L'Editorial Selecta i la recuperació de lectors*. Catarroja: Afers.

TEATRE TARRAGONA

Servei de calefacció central

Telèfon 365

Dissabte i Diumenge, 11 i 12 de Març de 1933

Dos films espeterrants d'estrena

El punyent drama d'un realisme vibrant,

La Trata de Blancas

per MARIA SALVEY, OSKAR MARION, OSKAR HOMOLKA i HERTAA VON WALTER

La comèdia musical de gaia comicitat i d'unes cançons delicioses.

El català a la província de Tarragona a partir dels fons de la Diputació de Tarragona (1822-2026)

Introducció

L'activitat de les administracions públiques genera un fons que reflecteix directament el marc legal i la realitat de cada etapa històrica. En el cas de la Diputació de Tarragona, institució creada el 1822 i consolidada a partir del 1836, l'evolució de la llengua es pot resseguir de manera objectiva a través de la seva producció ordinària.

L'Arxiu General no disposa d'un fons singular dedicat a la llengua, sinó que la presència del català i el castellà emergeix de manera transversal en tota la documentació produïda per la corporació. D'aquesta manera, les actes, els butlletins oficials, la correspondència o els expedients d'assistència actuen com a testimonis d'una pràctica social que sovint persistia de manera extraoficial o pragmàtica, superant els marcs de restricció o monolingüisme normatiu dictats per l'Estat en cada període.

Aquest conjunt de fons constitueix un testimoni de primer ordre per a l'estudi de la gestió pública contemporània. Cada expedient aporta dades clau sobre la terminologia, els criteris de redacció i la relació canviant entre l'organisme i la ciutadania, fet que consolida aquest patrimoni com un component indissociable de la memòria administrativa de la demarcació.

Característiques

La documentació conservada a l'Arxiu General que facilita l'estudi de l'ús de la llengua catalana en l'àmbit de la corporació i el seu territori presenta una línia tem-

poral àmplia i continuada. Aquesta continuïtat permet observar l'evolució de l'ús lingüístic a les comarques tarragonines en relació amb els diferents canvis polítics, administratius i normatius que han afectat el funcionament de la institució.

VOLUM, CRONOLOGIA I ACCÉS

Aquesta presència documental, que s'inicia amb la creació de la institució i es manté de manera ininterrompuda, actua com un registre fidel de la història de la corporació.

Per la mateixa naturalesa de l'objecte d'estudi, el volum global d'aquest patrimoni és indeterminat. A diferència d'altres àmbits de la gestió provincial que s'estructuren en sèries o fons documentals específics i delimitats –com ara Carreteres, Arquitectura, Enginyeria, Intervenció, Recursos Humans, Beneficència, Secretaria o Cultura–, la llengua no constitueix una secció orgànica independent, sinó que emergeix de manera transversal i difusa en el conjunt del patrimoni de l'AGDT.

Derivat d'aquesta continuïtat, tant els llibres d'actes com els fons de la Mancomunitat i la resta de documentació històrica digitalitzada són d'accés lliure, públic i universal. Les consultes es poden fer de forma presencial a les instal·lacions de l'Arxiu General o bé per via telemàtica a través de la plataforma de consulta en línia de la Diputació de Tarragona, cosa que garanteix el dret d'accés a la informació pública i facilita la recerca de caràcter lingüístic.

TRACTAMENT

L'evolució del tractament arxivístic ha permès passar **de les antigues fitxes de cartró descrites en castellà als actuals programes de gestió documental**, on s'ha dut a terme una tasca de **traducció i normativització al català** per optimitzar i facilitar la cerca d'informació.

DOCUMENTS DIGITALITZATS

La consulta de fons digitalitzats per **paraules clau** requereix una estratègia adaptada a les oscil·lacions lingüístiques i legals, ja que el cercador literal obliga a preveure variants per evitar buits: cal alternar termes segons l'època (ex: instrucción / ensenyament), cercar toponímia castellanitzada o traduïda (*Cherta/Xerta, Montblanch/Montblanc, San Jaime dels Domenys/Sant Jaume dels Domenys*), tenir en compte grafies històriques (*Gayá/Gaià, Bañeras/Banyeres, Mont-roig/Montroig, Pont d'Armentera / Pont de Armentera*) i, en l'onomàstica, provar totes les combinacions de cognoms (amb i, y o sense nexa) i les seves variants prenortatives (ela geminada l/l·l, sibilants s/ss/ç com a *Pasanant/ Passanant* i vibrants r/rr com a *Villarrodona/Vila-rodona*).

Contingut

El patrimoni documental de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona (AGDT) permet analitzar l'evolució de l'ús de la llengua a través d'una gran diversitat de fons i sèries que testimonien l'activitat administrativa, cultural i social de la corporació. Els principals períodes de transformació institucional –com la Mancomunitat, la Segona República, la Guerra Civil, el franquisme, la Transició i la recuperació democràtica– es reflecteixen de manera clara en la documentació, tant pel que fa a la llengua emprada com a la terminologia i als models de redacció. Aquesta evidència permet analitzar la relació entre la norma i la pràctica, i la llengua de l'Administració actua com un indicador del context polític de cada època.

Com a mostra d'aquesta oscil·lació quantitativa i cronològica, destaca el fenomen de la redacció paral·lela, o **duplicitat sistemàtica d'actes en català i en castellà**, en els principals òrgans de govern entre els anys 1979 i 1987. L'any 1987 marca el tancament d'aquesta coexistència de sèries oficials bilingües i el català es consolida, a partir del 1988, com la llengua vehicular exclusiva en el registre de sessions.

CASA
PROVINCIAL DE BENEFICENCIA
de Tarragona.

Expósito

CARPETA

que contiene los documentos referentes al

Període històric	Àmbit institucional	Àmbit social
1836-1914. Estat liberal i monarquia constitucional	Castellà com a única llengua oficial. El català és exclòs de l'Administració.	El català és la llengua natural i gairebé exclusiva de la població.
1914-1925. L'etapa de la Mancomunitat	El català s'introdueix com a llengua de treball i de prestigi tècnic.	Inici de la normalització en l'esfera pública i institucional.
1923-1930. Dictadura de Primo de Rivera	Retorn al monolingüisme en castellà. El català desapareix de la façana oficial.	Persistència del català, que s'utilitza instrumentalment per a l'eficàcia dels serveis.
1931-1939. La Segona República	Cooficialitat plena. El català és llengua vehicular i oficial (Estatut del 1932).	Plena normalitat bilingüe en tots els àmbits de la societat.
1939-1975. Dictadura franquista	Imposició absoluta del castellà. El català és expulsat de tota la documentació.	La llengua sobreviu en l'àmbit privat mentre que l'àmbit institucional la ignora oficialment.
1975-1977. Transició i autogovern	Reaparició progressiva del català (cursos, sessions orals i toponímia).	Recuperació de la presència pública, escolar i mediàtica.
1978-actualitat. Normalització	El català esdevé llengua vehicular preferent i eina professional de gestió.	Oficialitat plena i normalitat en la relació administrativa i social.

Aquest esquema resumeix la cronologia de l'ús del català a l'Administració provincial segons els fons de l'Arxiu, identificant els períodes de presència oficial i les etapes de restricció legal en què l'idioma va quedar limitat a l'àmbit privat o extraoficial.

Entrem en detall ampliant la informació i justificant-la a partir dels documents oficials de la Diputació de Tarragona i la normativa vigent segons el moment històric.

ESTAT LIBERAL I MONARQUIA CONSTITUCIONAL (1822/1836-1914)

Aquest primer bloc cronològic coincideix amb la consolidació de l'Estat liberal, un model que estableix la unitat lingüística com a eina de cohesió política. Durant aquest període, la documentació de la Diputació de Tarragona és formalment monolingüe en castellà, d'acord amb les lleis d'instrucció pública i de règim local, que el fixen com a única llengua administrativa i oficial.

En aquest marc, la documentació d'aquesta etapa és el testimoni de com la institució executa les directrius centralitzadores de l'Estat al territori, i reflecteix l'aplicació d'una normativa exclusivament en castellà sobre una societat majoritàriament catalanoparlant.

La prohibició del català a les escoles: el veto del 1835

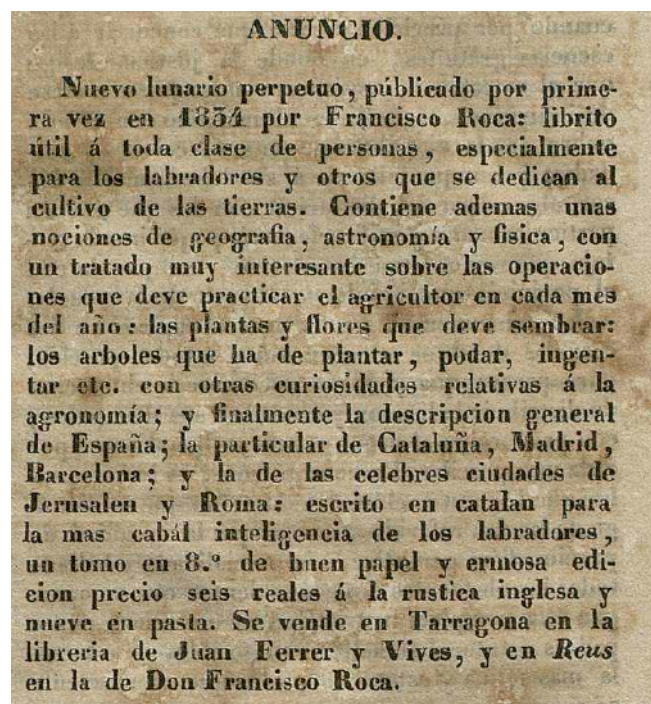
Una evidència directa de la restricció del català en l'àmbit educatiu es troba al [BOPT de 16 de gener de 1835](#), en un anunci publicat pels directors d'una escola de primeres lletres del carrer d'en Granada de Tarragona, on es detalla el seu «nou pla d'educació».

Aquest programa docent, que declara seguir les ordres vigents i les directrius de la reina governadora, inclou una clàusula explícita: «**No será permitido hablar en catalán**». La inserció d'aquesta prohibició en el reglament escolar, al costat de matèries com l'aritmètica o el catecisme, confirma que la proscripció del català s'aplicava com una norma de funcionament intern als centres educatius de la ciutat.

El català utilitzat en el món de la pagesia: el Nou llunari perpetu (1835)

Al costat de les restriccions oficials, hi ha indicis sobre la vida quotidiana que matisen el monolingüisme institucional. Al [BOPT del 23 de gener de 1835](#) s'anuncia el *Nuevo lunario perpetuo* (1834), una obra de Francesc Roca escrita originalment en català «**per a la més cabal intel·ligència dels llauradors**». Aquesta publicació, un manual pràctic que combinava agronomia, astronomia i pronòstics meteorològics per als cicles agrícoles, és rellevant, ja que confirma que l'Administració reconeixia de manera implícita la necessitat d'utilitzar la llengua materna per a la comunicació tècnica amb la població rural. Alhora, la identificació de punts de venda a llibreries de Tarragona i Reus evidencia que el sector productiu i el mercat editorial local mantenien el català per garantir l'eficàcia de la informació.

Anunci del nou llunari perpetu publicat al BOP de 23 de gener de 1835.

El català i la comptabilitat: el sistema monetari (1837)

Dos anys després de les restriccions a les escoles tarragonines, el [BOPT del 30 de maig de 1837](#) publica una nova mostra d'aquest pragmatisme: l'anunci d'unes taules de conversió de moneda (el «**Cuadro de la mutua correspondencia**»). En aquell moment, la gestió econòmica topava amb la coexistència del sistema oficial de l'Estat (reals o ducats) i el tradicional català (lliures, sous i diners). Per resoldre aquesta dificultat comptable, **el quadre es va editar en català «para mayor comodidad y más fácil inteligencia de los del Principado»**.

L'anunci s'adreça específicament als recollidors de contribucions per garantir la precisió en la recaptació de fons públics, fet que mostra la necessitat d'aquest suport lingüístic en la gestió tributària. Així mateix, la distribució de l'obra a través d'una xarxa de punts de venda a Tarragona, Reus, Barcelona, Tortosa, Girona i Vic evidencia l'existència d'un mercat comercial coordinat per a publicacions tècniques en català a tot el territori.

L'ofensiva total contra el català a l'Institut de Tarragona (1845)

L'anunci de la Direcció de l'Institut de Segona Ensenyança de Tarragona al [BOPT de 12 de desembre de 1845](#) exemplifica la política lingüística de l'Estat liberal a mitjan segle XIX. En aquest comunicat, el centre –institució de referència educativa a la província– estableix una prohibició integral de l'ús de la llengua catalana en tots els seus àmbits.

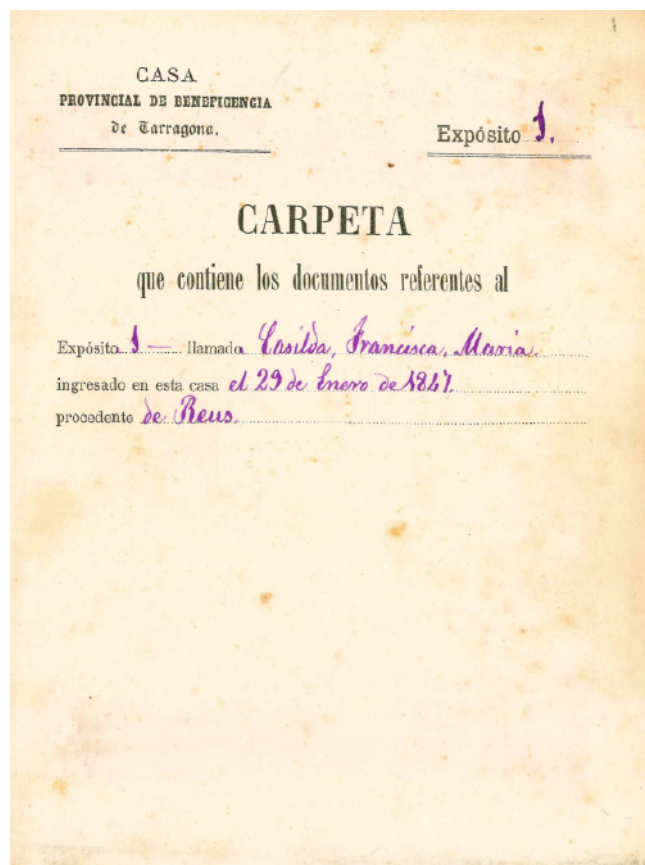
L'ordre, s'estén jeràrquicament a professors, alumnes i dependents, obliga a l'ús exclusiu del castellà en qualsevol espai del centre. La mesura detalla que, fins i tot en les lliçons de dibuix, «se ha proscrito la lengua catalana». El mateix text de la Direcció admet la dificultat d'aplicar la norma en reconèixer la persistència dels «malos hábitos» entre els membres de la comunitat educativa, fet que constata el manteniment del català com a llengua d'ús espontani, malgrat la prohibició oficial.

La trilingüïtat de la caritat: els expedients d'expòsits (1847)

La sèrie de Beneficència ens ofereix una visió única de la convivència de llengües en la vida quotidiana a través dels expedients d'expòsits de mitjan segle XIX (1847 i següents), els quals presenten una estructura documental trilingüe. Mentre que la «closca» del tràmit –les cobertes impreses i els formularis de control de la Diputació– es presenta estrictament en castellà, la documentació interna que l'acompanya sol ser molt més diversa.

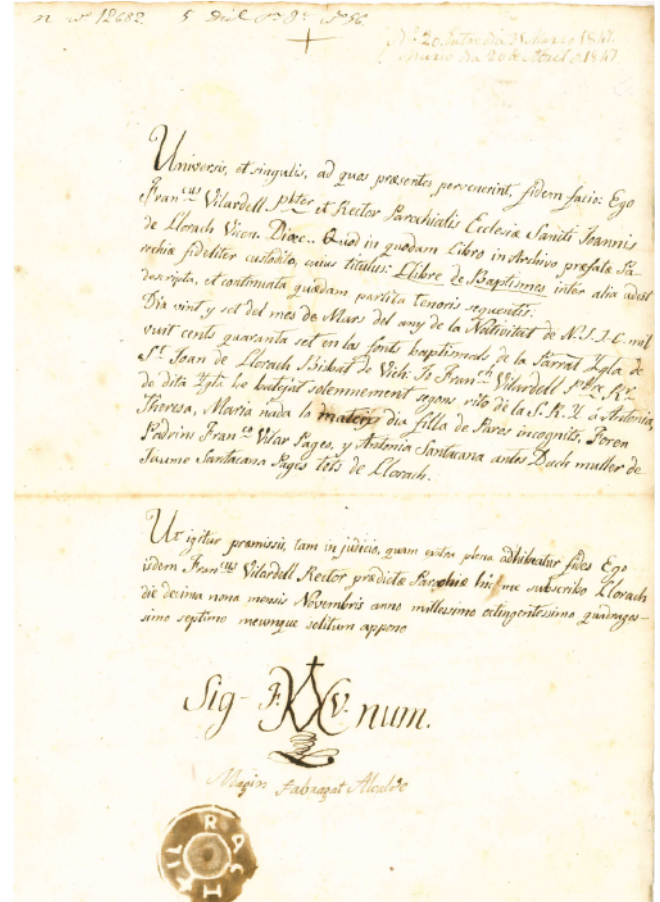
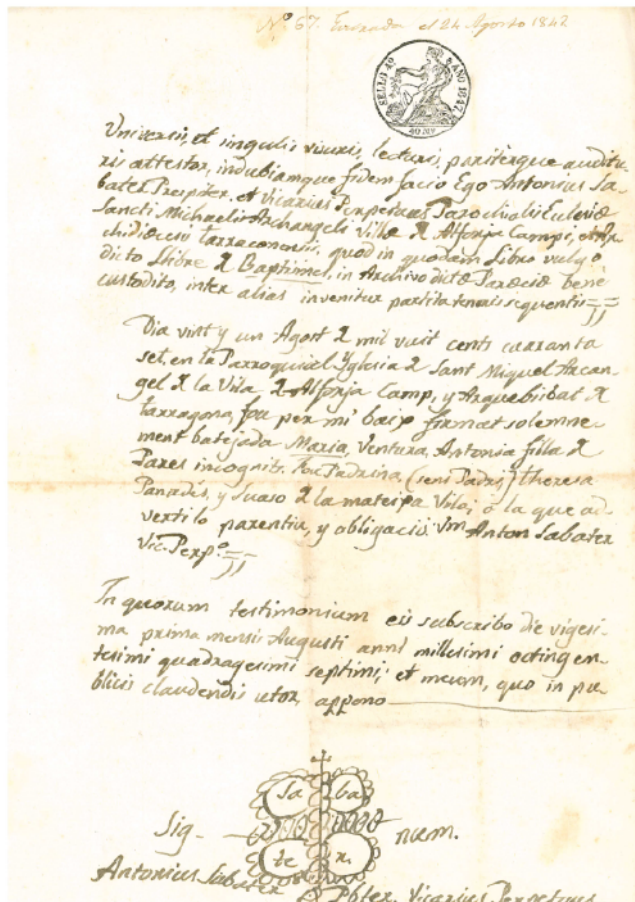
És habitual trobar-hi notes de procedència redactades en català i certificats de bateig en llatí eclesiàstic.

Aquesta superposició de capes lingüístiques demostra que l'Administració provincial no era un bloc monolític, sinó un punt de trobada on la norma oficial castellana convivia necessàriament amb la realitat cultural catalana i la tradició litúrgica llatina.

Portada de l'expedient de Beneficència núm. 1. Any 1847. AGDT UI 4801 A3-29A.

Expósito 1 — llamada Casilda, Francisca, Maria.
ingresado en esta casa el 29 de Enero de 1847.
procedente de Reus.

Fulls de baptisme procedents de documentació de Beneficència. Expedients núm. 20 i 67. Any 1847. AGDT UI 4801 A3-29A.

El bilingüisme dins del catecisme del 1858

Dins de la complexa teranyina de normatives del segle XIX conservades a l'Arxiu, hi ha un moment d'estratègia pedagògica que destaca per la seva singularitat. Al **BOPT de 15 de febrer de 1858**, la Junta d'Instrucció Pública de Tarragona dicta una ordre que estableix com a text obligatori per a totes les escoles de la diòcesi el catecisme del doctor José Domingo Costa y Borrás. La rellevància d'aquest document rau en la justificació oficial que fa la Junta: lloa la tria d'aquest text precisament per la seva condició de llibre bilingüe, «**redactado en catalán y en castellano**», una circumstància que es considera «**á propósito para facilitar dicha enseñanza en este país**».

Aquest anunci documenta el que es pot definir com un «bilingüisme instrumental». L'Administració reconeixia implícitament que, per a l'aprenentatge de conceptes complexos, calia utilitzar la llengua materna de l'alumne com a eina de suport per assegurar la comprensió. Aquesta mesura no es plantejava com una protecció de la llengua, sinó com una eina de transició cap a la castellanització, admetent que la realitat social catalanoparlant de l'època feia inviable un sistema educatiu estrictament monolingüe. Tanmateix, la volatilitat d'aquest criteri institucional es palesa en la contradicció en circulars posteriors, com la del 1861, on es tornaria a la tònica de desterrar l'ús de la llengua. Aquest parèntesi de pragmatisme demostra que la utilitat didàctica del català era un factor que la Junta d'Instrucció Pública no podia ignorar per garantir el funcionament de les aules tarragonines.

Nova ofensiva contra el català a les escoles: «Desterrar el dialecto» (1861)

A mitjan segle XIX, la intensificació de la política d'uniformització lingüística queda recollida al [BOPT del 3 de maig de 1861](#), en una circular de la Junta d'Instrucció Pública de la província de Tarragona signada pel seu president, Santiago Luis Dupuy. El document evidencia la realitat interna de les aules en admetre explícitament que **«se ha generalizado en los maestros la costumbre de hablar en catalán á sus discípulos»**, fet que confirma la persistència de la llengua com a vehicle de comunicació real a les escoles tarragonines malgrat les restriccions prèvies.

L'argumentari de la Junta qualifica l'ús de la llengua a l'aula d'«**abuso**» perjudicial per a la instrucció, defineix el català com a «**dialecto**» i exigeix als docents l'ús exclusiu de l'«**idioma nacional**» en totes les matèries per «**desterrar**» el seu ús de l'àmbit escolar. L'advertiment final sobre l'aplicació de «**medidas rigurosas**» en cas d'incompliment constata les dificultats de l'Administració per fer efectiva la normativa a les aules de la demarcació.

El pragmatisme lingüístic al Registre de la Propietat (1863)

Tot i que la normativa estatal s'orientava cap a l'ús del castellà com a única llengua vàlida, la gestió documental a la província forçava, de vegades, solucions pragmàtiques per garantir l'eficàcia administrativa. Un exemple es troba al [BOPT del 12 de juny de 1863](#), en un anunci del Registre de la Propietat de Tarragona referent a una reial ordre que obligava a traduir al castellà els documents antics redactats en llatí o en català

(esmentat com a «**dialecto provincial**») per a la seva inscripció. Aquesta norma representava una càrrega burocràtica i econòmica per als propietaris que conservaven títols i escriptures històriques en la llengua del territori.

La resolució del registrador, Juan Armada, eximeix els propietaris de presentar les traduccions oficials, amb l'argument que coneix el «**dialecto del país**». Aquesta mesura suposava un estalvi econòmic i l'agilització de la implantació de la Llei Hipotecària, i evidenciava com el coneixement de la llengua per part del funcionari s'utilitzava per evitar col·lapsar el sistema del Registre de la Propietat davant el volum de documentació antiga existent a la demarcació.

Anunci en català al Butlletí Oficial: el diccionari del 1865

[El BOPT del 8 de març de 1865](#) publica un **anunci redactat íntegrament en català per a la subscripció al Diccionari Català-Castellà de Pere Labernia**. L'obra, que es presenta en el text com a «considerablement aumentat y corregit per una societat de literats», esdevé una mostra d'ús de la grafia i la sintaxi pròpies de la llengua de l'època dins de l'òrgan oficial de la província.

El document descriu una edició en «**paper superior, tamany casi in folio y tipos nous**», amb una venda per entregues al preu de «**mitj real**» perquè la «**classe menos acomodada pugui possehir un llibre de tanta utilitat**». Així mateix, el text vincula la producció de la casa editorial Espasa de Barcelona amb la comercialització a Tarragona a través de la llibreria de Joseph Anton Nel·lo, fet que constata la difusió de publicacions de referència en català i l'accessibilitat econòmica que hi tenia la societat de l'època.

La diplomàcia del pressupost davant la Renaixença (1880)

Una mostra de la complexa relació entre la norma oficial i la realitat cultural la trobem en l'**acta de la sessió de la Diputació del 3 de desembre de 1880**. En ple moviment catalanista i cultural organitzat, el Ple va debatre el dictamen número 9 sobre una petició de subvenció per a l'**Acadèmia de la Llengua Catalana**, sol·licitada per la mesa del Primer Congrés Catalanista de Barcelona.

El dictamen de la corporació denega la sol·licitud i ho justifica exclusivament per la manca de «**medios disponibles**» i un «**exiguo presupuesto**». En lloc de rebutjar la petició per motius legals o identitaris, la resolució ajorna la col·laboració per a una «**ocasión más oportuna**», la qual cosa constata que la Diputació va argumentar la seva negativa per raons estrictament financeres davant una demanda plenament política i lingüística.

Debat i votació nominal: el català com a condició sine qua non (1884)

Quatre anys més tard de la petició de l'Acadèmia, l'acta del **20 de febrer de 1884** ens ofereix un dels testimonis més vius del debat lingüístic al Ple. En tractar-se l'oferta d'una joia (un premi) per als **Jocs Florals de Barcelona**, es va produir una discussió que va transcendir el pur tràmit.

Mentre que alguns diputats proposaven que les obres poguessin ser tant en català com en castellà, els diputats **Fontana i Borrás** van impugnar la moció, defensant que les composicions havien d'estar escrites «**precisamente en catalán, dada la índole de la justa literaria**». El resultat és revelador: la Diputació, en votació nominal, va aprovar per **9 vots contra 5** que el premi de la institució fos exclusivament per a obres en

català. Aquest acord és una fita clau, ja que la institució no només patrocina la cultura, sinó que es posiciona activament en la defensa de l'exclusivitat del català en certs àmbits de prestigi.

El català com a llengua de reconeixement i homenatge (1887)

La dècada dels vuitanta del segle XIX tanca un cicle de presència creixent de la llengua en les actes oficials. [El 16 d'abril de 1887](#), la corporació va acceptar «amb agraïment» la dedicatòria de la traducció al català del drama **Fueros y desafueros**.

L'obra, escrita originalment en castellà per Francesc Morera –que havia ocupat alts càrrecs a la Diputació–, va ser traduïda per Rossend Arús i Josep Maria de La-sarte. L'acceptació d'aquesta dedicatòria per part del Ple constata l'acollida institucional de produccions literàries en català vinculades a la memòria dels seus propis servidors públics.

La llengua com a eina de treball: el diccionari de Labèrnia (1888)

Més enllà dels debats polítics i literaris, la llengua catalana tenia una presència pragmàtica i funcional dins de les oficines de la Diputació. Un exemple claríssim apareix en l'acta de la [Comissió Provincial del 3 d'agost de 1888](#), on s'autoritza al secretari l'adquisició de material de consulta per a les dependències de la casa.

És significatiu que, al costat d'obres jurídiques imprescindibles de l'època com el *Diccionario de la Administración Española* d'Alcubilla o col·leccions de jurisprudència, s'hi inclogui el **Diccionario de la lengua catalana de Pere Labèrnia**. Aquesta compra oficial, sufragada amb els fons de material de la institució, demostra que la «necessitat» del català transcendia la

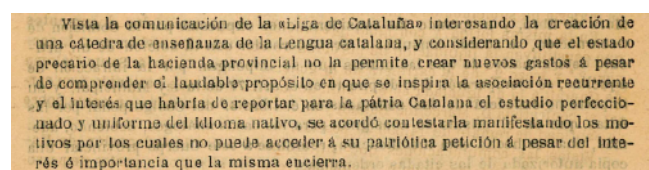

norma oficial: els funcionaris de la Diputació de Tarragona requerien eines filològiques precises per a una administració que, tot i ser formalment en castellà, operava sobre una realitat social i jurídica profundament catalana.

El reconeixement de la «pàtria catalana» i l'anhel d'una càtedra (1891)

El final del segle XIX marca un punt de no retorn en la consciència lingüística de la institució. L'[acta del 7 de gener de 1891](#) recull la resposta a una petició de la **Liga de Cataluña** per a la creació d'una **càtedra d'ensenyament de la llengua catalana**.

Tot i que la resposta és negativa per motius econòmics («estado precario de la hacienda provincial»), la Diputació assumeix en el text els termes de la petició: en reconeix el valor per a la **«pàtria catalana»**, la qualifica de **«patriótica»** i en subratlla l'interès per a l'**«estudio perfeccionado y uniforme del idioma nativo»**. Aquesta resposta formalitza el suport de la institució a la formació acadèmica de la llengua, tal com es recull literalment en el següent document:

Vista la comunicación de la «Liga de Cataluña» interesando la creación de una cátedra de enseñanza de la Lengua catalana, y considerando que el estado precario de la hacienda provincial no le permite crear nuevos gastos á pesar de comprender el laudable propósito en que se inspira la asociación recurrente y el interés que habría de reportar para la patria Catalana el estudio perfeccionado y uniforme del idioma nativo, se acordó contestarla manifestando los motivos por los cuales no puede acceder á su patriótica petición á pesar del interés ó importancia que la misma encierra.

Fragment de l'acta de la Comissió Provincial de 7 de gener de 1891.
AGDT GOV15 A3-21C.

La llengua penetra a les institucions (1906-1907)

A principis del segle XX, el català esdevé una reivindicació institucional de primer ordre que s'integra en l'activitat de les corporacions oficials de Tarragona. Un document clau d'aquest procés és el publicat al

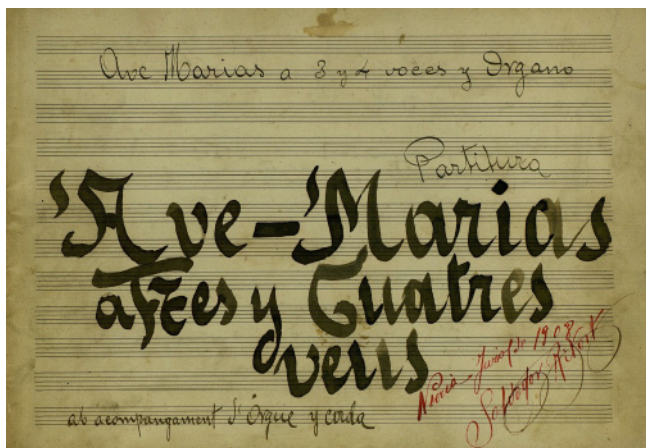
[BOPT del 10 de març de 1907](#), que recull els acords de l'Ajuntament de Tarragona presos a finals del 1906. Concretament, en la sessió del 5 d'octubre d'aquell any, el consistori va aprovar l'adhesió formal al **I Congrés Internacional de la Llengua Catalana**.

L'acord va incloure el nomenament del regidor Sr. Guasch com a delegat oficial de la ciutat en el certamen. Al *Butlletí*, aquesta adhesió apareix publicada al costat de la gestió administrativa ordinària de la ciutat –com llicències d'obres o arranjaments a la baixada de la Pescateria–, fet que constata la integració d'aquesta acció institucional dins de l'activitat regular i transversal del govern municipal de l'època.

Música i identitat: el català manuscrit entre pentagrames (1908)

Dins de la riquesa documental de l'arxiu, destaca el **fons musical de Mn. Salvador Ritort i Faus (1887-1955)**. A diferència de la documentació oficial de l'Estat liberal, que sovint es mantenia en una rigidesa monolingüe, aquests documents manuscrits revelen una realitat cultural molt més dinàmica. Un exemple excepcional és la partitura de l'any **1908**, una obra de caràcter litúrgic que inclou gèneres com l'**Ave Maria (ofertori)** i el **Glòria**, escrita per a tres i quatre veus, amb acompanyament d'orgue i corda.

Aquesta peça destaca perquè, tant la portada com el text de les parts cantades, estan redactats íntegrament en català, cosa que mostra l'ús de la llengua en la creació artística de caràcter religiós a principis del segle XX. Així mateix, el document apareix signat i datat pel mateix autor, fet que certifica l'autenticitat i la fixació de la identitat lingüística sobre el paper d'aquesta producció musical manuscrita.

Partitura de Mossèn Salvador Ritort. Any 1908. AGDT DT005-01.

MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1914-1925)

L'any 1914 marca un canvi en la gestió de la funció pública: la creació de la **Mancomunitat de Catalunya**, la primera institució d'autogovern des del 1714. Durant aquests anys, la Diputació de Tarragona s'integra en una estructura en què el català s'incorpora com a llengua de treball i de comunicació institucional dins de l'activitat tècnica, jurídica i de govern.

Tot i que l'Estat manté el castellà com a llengua oficial única, la documentació de l'Arxiu reflecteix la transició del català cap a una llengua professional que adopta de manera primerenca les normes ortogràfiques de Pompeu Fabra dictades per l'IEC, i actua, així, com a vehicle d'un projecte de modernització i eficàcia administrativa en el territori.

El català com a requisit per accedir a la funció pública (1914)

Un document que reflecteix aquest canvi és un anunci publicat al [BOPT de l'1 de desembre de 1914](#), referent a una convocatòria per cobrir places d'enginyers, ajudants i sobreestants de camins. Per primera vegada, la competència lingüística s'incorpora com un requisit de valoració tècnica.

L'anàlisi de la **base 4a** d'aquesta convocatòria revela que tots els aspirants havien d'acreditar **«conocer suficientemente la lengua catalana para comprenderla escrita y hablada»**; convertia així la competència lingüística en un requisit professional d'accés. Així mateix, la **base 5a** detalla les retribucions anuals d'aquests llocs d'alta qualificació: 6.000 pessetes per als enginyers, 4.000 per als ajudants i 2.500 per als sobreestants, vinculant formalment el coneixement del català a l'activitat de les elits tècniques de l'Administració provincial.

DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA (1923-1930)

L'ascens al poder del general **Miguel Primo de Rivera** l'any 1923 obre una etapa de regressió per a la llengua i l'autogovern, caracteritzada per una ofensiva institucional que culminarà amb la supressió definitiva de la Mancomunitat de Catalunya el 1925. Aquest canvi polític es tradueix en el retorn a la imposició del castellà com a llengua exclusiva de l'Administració pública, fet que reverteix els avenços aconseguits en la dècada anterior.

Per a la Diputació de Tarragona, aquests anys representen la submissió a les directrius del directori militar. El català és bandejat de les actes oficials, les convocatòries, les comunicacions i la retolació, i s'imposa una oficialitat monolingüe que contrasta amb les pràctiques administratives consolidades durant l'etapa de la Mancomunitat.

La persistència de la llengua en la memòria local: l'inventari de Pira (1927)

Una prova del paper de l'Arxiu com a guardià de la realitat lingüística és la publicació al [BOPT del 3 d'agost de 1927](#) de l'inventari de béns de l'Ajuntament de Pira. En ple període de restriccions de la dictadura de Primo de Rivera, el document oficial reconeix l'existèn-

cia i l'ús de set llibres de finques rústiques i deutes municipals «escritos en catalán».

Aquests volums, que abasten des de principis del segle XVII (1609) fins a mitjan segle XIX (1850), no eren simples peces de museu, sinó una part activa de l'inventari de l'arxiu municipal. Aquesta dada evidencia que, malgrat el monolingüisme normatiu de l'Estat, l'Administració local i provincial seguia pivotant sobre una base documental històrica escrita en la llengua del país, la qual continuava sent imprescindible per a la gestió de la riquesa i la propietat del territori.

Entendre el català per ser policia (1928)

El directori militar va imposar el retorn a una oficialitat monolingüe estricta que va revertir els avenços tècnics de l'etapa anterior. Tanmateix, l'Administració es va veure obligada a mantenir certs criteris de pragmatisme per no comprometre l'eficàcia en la gestió del territori. Un testimoni d'aquesta situació es troba recollit al [BOPT del 14 de juliol de 1928](#), dins els anuncis de la secció de l'«Administración Central», en una **convocatòria de l'Ajuntament de Sabadell per a places d'agents de policia** i guàrdies urbans en què s'exigia als aspirants, com a requisit obligatori, «entender el catalán».

Aquesta clàusula inserida en les bases de la convocatòria constata que la institució municipal considerava el coneixement de la llengua com un requisit tècnic necessari per a les funcions d'ordre públic i de relació amb els ciutadans. La publicació d'aquest criteri en el *Butlletí Oficial de la Província* mostra de manera direc-

ta la presència de requisits lingüístics pràctics integrats en la gestió de la seguretat local de l'època.

SEGONA REPÚBLICA (1931-1939)

L'arribada de la Segona República i l'aprovació de l'**Estatut d'Autonomia del 1932 (Estatut de Núria)** marquen un punt d'inflexió: per primera vegada, el català obté un reconeixement jurídic de cooficialitat i esdevé la **llengua pròpia** de les institucions, fet que en garanteix l'ús administratiu a tots els nivells.

Per a la Diputació de Tarragona, aquest període representa la normalització plena de l'ús de la llengua en la gestió pública. El català s'incorpora com a llengua vehicular de l'Administració en tota la seva activitat formal: des de les actes dels plens i les publicacions oficials fins a la correspondència ordinària amb els ajuntaments de la província, fet que consolida el model de modernització administrativa iniciat durant l'etapa de la Mancomunitat.

La mà estesa del governador civil (1931)

En un context de transició política, poc abans de la proclamació de la Segona República, el **nou governador civil, Rafael Cudós**, publica al [BOPT del 8 de març de 1931](#) una salutació oficial que planteja una línia de proximitat i obertura amb la ciutadania. El document recull una invitació explícita a la lliure expressió lingüística dels administrats: «**Acercaos a mí con entera libertad [...] y habladme como queráis, como sepaís y como más fácil os sea, pues también entiendo vuestra hermosa y rica lengua catalana**».

Acercaos a mí con entera libertad, sin miramientos ni escrúpulos de ningún género a habladme como queráis, como sepaís y como más fácil os sea, pues también entiendo vuestra hermosa y rica lengua catalana».

Acercáos a mí con entera libertad, sin miramientos ni escrúpulos de ningún género y habládme como queráis, como sepáis y como más fácil os sea, pues también entiendo vuestra hermosa y rica lengua catalana y también se y conozco, ya que los he vivido, los problemas y necesidades rurales que os surjan y que podáis exponerme.

Fragment del BOPT del 8 de març de 1931. AGDT BOP80 A3-17A.

Aquesta declaració de la màxima autoritat provincial, que defineix l'idioma com a «**hermosa y rica lengua catalana**», constata l'admissió de la lliure elecció lingüística de la ciutadania davant la delegació de l'Estat. L'ordre oficial d'acceptar que els administrats s'expressessin de la manera que els fos més fàcil reflecteix una adaptació de la praxi institucional a la realitat del territori setmanes abans de la proclamació del nou règim republicà.

El català esdevé llengua de govern: 14 d'abril de 1931

El 14 d'abril de 1931 marca un canvi en la naturalesa de la institució. L'endemà, el [BOPT del 15 d'abril de 1931](#) s'expressa directament en català com a llengua d'autoritat a través de la proclama del governador, Macià Mallol i Bosch, adreçada a les **comarques tarragonines**. L'ús institucional immediat de l'idioma es formalitza, doncs, coincidint amb la proclamació de la Segona República.

Aquest document estableix una oficialitat de fet prèvia al desplegament legislatiu estatutari i fixa les «normes

de catalanitat, democràcia i justícia» com a directrius de govern dins del *Butlletí*. La publicació d'aquest text adreçat al territori provincial constata l'inici de l'exercici normalitzat del català en la gestió pública de la Diputació de Tarragona.

El retorn del català a l'escola: el decret de Marcel·lí Domingo (1931)

Al [BOPT del 12 de maig de 1931](#) es recull el decret signat pel ministre d'Instrucció Pública, Marcel·lí Domingo, publicat originalment a la *Gaceta de Madrid* el 30 d'abril. Aquest text normatiu regula la introducció i l'ús de la llengua catalana a les escoles públiques de Catalunya i estableix, així, un canvi de directrius en la política educativa de l'Estat vers la realitat lingüística catalana.

L'anàlisi del text identifica els criteris de la nova ordenació educativa. El preàmbul cita models internacionals com el de Bèlgica per fonamentar l'establiment de la **llengua materna com a dret universal** i base de l'eficàcia pedagògica. En el pla jurídic, el decret opera una **reversió normativa**: l'article 1r deroga les prohibicions de la Dictadura de Primo de Rivera, garanteix l'ensenyament exclusiu en català als pàrvuls i fixa la introducció progressiva del castellà a partir dels vuit anys per mitjà d'un sistema bilingüe.

Un aniversari en dues llengües: la Diada del 14 d'abril de 1932

L'exemplar del [BOPT de 14 d'abril de 1932](#), editat per commemorar el primer aniversari de la República, representa el trencament estètic i lingüístic més clar en la història de la publicació. En aquesta data simbòlica, el *Butlletí* abandona la seva tradicional rigidesa administrativa per oferir una portada en què el català i el castellà conviuen amb funcions diferenciades.

Boletín Oficial

DE LA

PROVINCIA DE TARRAGONA

COMMEMORACIÓ DEL 14 D'ABRIL

FIESTA NACIONAL Y POPULAR

Se cumple hoy el primer aniversario de la proclamación de la República.

Toda España celebrará hoy esta fecha, declarada Fiesta Nacional. No será una mera fiesta oficial, sino intensamente popular. Porque la República está hoy en el corazón de todos los españoles, con la misma emoción y con igual fe que en la jornada memorable del año anterior, en que la voluntad nacional, sin derramar una gota de sangre, en un magnífico levantamiento de la ciudadanía, la instauró en la gobernación del Estado.

En este año, qué intensa labor! En las páginas de este periódico oficial se han reproducido, para hacerlas llegar a conocimiento de todos los ciudadanos, las más interesantes disposiciones, emanadas así del Gobierno de la República, como de la fuente suprema y abundante de la función legislativa: las Cortes Constituyentes. Uno y otras están transformando la vida del país, en un esfuerzo que las futuras generaciones de ciudadanos serán las que podrán apreciar con mayor serenidad y, por tanto, con mayor justicia.

En el día de hoy en que toda España es emoción y entusiasmo, no puede tener este periódico oficial la frialdad de su edición diaria. Por eso queremos asociarnos a la emotividad de la Fiesta, con este número especial, que encabezamos con estas palabras para hacer constar nuestra adhesión más cordial y fervorosa al Régimen establecido por la voluntad nacional en la histórica fecha del 14 de Abril de 1931, consolidado definitivamente en el alma del pueblo y representado, en la cumbre del Estado, por la gloriosa figura hispana del Excmo. Sr. D. Niceto Alcalá Zamora, en quien convergen la admiración y el respeto de todos los españoles.

Excm. Sr. Niceto Alcalá Zamora
President de la República Española

PER CATALUNYA I PER LA REPÚBLICA

Aixís com tota Espanya celebrarà amb joia la Festa Republicana, molt més intensament ho farà Catalunya, perquè per a Catalunya, la diada del 14 d'Abril, té una significació especial.

Més que cap altre poble d'Ibèria, contribuï Catalunya al moviment lliberador de l'any passat, pel qual tants i tants venia batallant. Es un fet històric que la República fou proclamada a Catalunya abans que a la resta d'Espanya i que l'actitut resolta de Catalunya contribuï poderosament, decisivament, a l'instauració del nou Règim.

I Catalunya, el poble republicà de Catalunya, s'ha mantingut fidel a l'esperit que portà la República. En aquestes comarques tarragonines el sentiment republicà està aïrenat com mai i en aquest any la democràcia d'aquesta "Província" ha donat un admirable exemple de patriotisme, de disciplina i de sentit de govern, que han fet possible una intensa actuació política i social sense el més petit incident i sense que, ni un sol moment, fos necessari l'empleu de la força per a corregir una extralimitació popular.

I encara Catalunya n'espera més de la República: n'espera la seva llibertat interior, la reconstitució de la seva vida pròpia, que la República li ha promès i que sabrà complir. Catalunya ha comprès que amb la República i sols amb la República, veurà satisfets els seus ideals de reconstitució i de reivindicació nacionals—no incompatibles amb els dels demés pobles d'Espanya—i per això sent i estima la República, com a forma de govern la més humana i com a reparadora dels seus drets propis, secularment trepitjats per la Monarquia.

Per això en aquesta gloriosa Diada, tota la terra nostra aixeca el cor rublert de fe i d'esperança

**PER CATALUNYA I
PER LA REPÚBLICA!!**

L'anàlisi d'aquesta portada revela que el text es divideix en dues columnes que no són una traducció literal l'una de l'altra. La columna en castellà s'utilitza per fer referència a l'Estat i a la figura del president Alcalá Zamora com a símbol de la «**Fiesta Nacional y Popular**», mentre que la columna en català, amb l'encapçalament «**Per Catalunya i per la República**», recull un contingut centrat en la recuperació de drets històrics. Aquesta disposició de les bases documentals constata una convivència lingüística en què la Diputació emprà el castellà per a la gestió administrativa i el català com a vehicle d'expressió de la identitat política de la institució provincial.

L'oficialitat recuperada i el bilingüisme institucional (1932)

El [BOPT del 7 d'octubre de 1932](#) marca la fita jurídica més rellevant de la història moderna de la llengua: la **publicació de l'Estatut de Catalunya**. Aquest document consolida un model de convivència lingüística en què el català recupera l'estatus d'eina de govern de ple dret.

El text articulat de l'Estatut es desglossa a partir de tres eixos fonamentals en la gestió pública. L'article 2n estipula la **fi de la subordinació normativa** en establir la cooficialitat («**El idioma catalán es, como el castellano, lengua oficial en Cataluña**»), la qual cosa obliga a la publicació bilingüe permanent del BOPT. Així mateix, s'explicita el dret de la ciutadania a triar l'idioma en la seva relació amb l'Administració. Finalment, l'article 11è regula l'accés a la funció pública fixant el coneixement del català i del dret propi com una «**condició preferent**» per als concursos, una obligació que s'estén tant als **fiscals com els registradors** destinats a Catalunya per poder exercir les seves funcions.

La llengua del funcionariat: exigència i excel·lència (1932)

L'oficialitat del català va comportar una transformació tècnica de la mateixa Administració. L'Arxiu de la Diputació conserva l'**expedient de la Comissaria Delegada de la Generalitat sobre un concurs de redacció del 1932 (UI 1083-4, exp. 15 B3-3A)**, un document que permet constatar l'exigència professional que es demanava als treballadors públics.

La convocatòria constava de tres proves basades en la **correcció filològica** (esmena d'errors i propostes formals), la **comprensió i síntesi** (desenvolupament d'un tema exposat oralment) i la **traducció administrativa** del castellà al català. La inclusió de premis de fins a 500 pessetes constata el valor d'aquestes competències per al funcionariat del 1932, en un context en què la llengua s'estableix com una eina de treball i de gestió per a la institució.

DICTADURA FRANQUISTA (1939-1975)

Amb la instauració de la dictadura franquista i la derogació de l'Estatut del 1932, el castellà s'imposa com a única llengua oficial i s'elimina el bilingüisme de les capçaleres, els decrets, les actes i la correspondència de la Diputació de Tarragona. A diferència de les restriccions del segle XIX, l'ostracisme institucional del franquisme s'allarga durant gairebé quatre dècades i manté un control exhaustiu per garantir l'absència de la llengua catalana en la retolació i en tota la documentació pública, fet que en va recloure l'ús a l'àmbit estrictament privat.

Un dels pilars d'aquest control va ser la regulació dels noms propis en la identitat personal a partir de l'**Or-**

dre de 18 de maig de 1938, dictada sota la premissa que «la unidad de la patria» demanava l'eliminació de denominacions considerades contràries a la «unidad nacional». L'aplicació d'aquesta normativa es reflecteix en el fons de l'Arxiu a través de quatre eixos: l'obligació de **consignar els noms exclusivament en la seva versió castellana** (convertint oficialment formes com Jordi, Josep o Mercè en Jorge, José o Mercedes); la **prohibició de variants d'arrel catalana, basca o gallega**; la traducció forçosa d'ofici de noms ja existents en certificats anteriors, i el control coordinat amb el Registre Civil i l'Església per **admetre només noms del santoral catòlic en castellà** i forçar canvis davant d'advocacions marianes locals sense traducció clara.

Documents híbrids: la inèrcia de la Beneficència (1938-1940)

Un dels fenòmens administratius d'aquest període és la pervivència de formularis impresos en català durant els primers anys del franquisme. En sèries documentals de beneficència, com les de la **Casa d'Assistència Social**, es conserven expedients en què la plantilla impresa manté tota la terminologia en català (*nom, procedència, data de naixement, fill de, reconegut pel Dr., entrada, sortida, etc.*).

No obstant això, les dades manuscrites que omplen aquests formularis es van redactar sistemàticament en castellà. Aquest procediment responia a la necessitat de reaprofitar el material imprès de l'etapa anterior per a la gestió de l'assistència social, la qual cosa va generar uns expedients en què coexistien la plantilla original en català i l'escriptura d'ofici en castellà.

Document de l'expedient de Beneficència núm. 1022. Any 1941. AGDT UI 4913 A3-29B.

El català com a dada de filiació en les fitxes policials (1944)

En un anunci del Jutjat d'Instrucció de Tortosa, publicat al [BOPT del 14 de maig de 1944](#), el català perd la seva funció com a vehicle d'expressió institucional per convertir-se en una dada de filiació. En la descripció d'un individu per a la seva cerca i captura, el jutge fa constar com a tret identificatiu que l'interessat «**habla el dialecto catalán con acento mallorquín**».

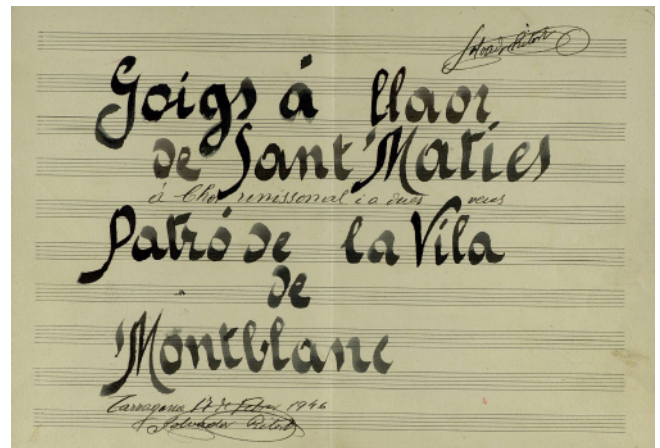
Aquesta tipologia documental recull la consideració administrativa de la llengua com a «**dialecto**» i el

seu ús en els registres públics amb caràcter exclusiu d'identificació, situant el parlar al costat dels trets físics de la persona o la vestimenta. Alhora, el document constata l'ús social de la llengua pel fet de recórrer-hi com a dada per a la identificació d'individus en el seu context quotidià.

Pentagrames de resistència: la llengua en la tradició i el folklore (1946-1949)

Dins del període marcat per la dictadura franquista, la documentació oficial de la Diputació i els ajuntaments esdevé estrictament monolingüe en castellà, situació que genera un buit institucional en la nostra llengua. No obstant això, el **Fons Salvador Ritort i Faus** ens ofereix una escletxa documental excepcional, en què el català continua batejant a través de la cultura popular. Aquestes partitures manuscrites actuen com un pont imprescindible que connecta els pocs documents supervivents de mitjans dels anys quaranta amb el final de la dècada dels seixanta, fet que demostra que la creació artística va ser un refugi de continuïtat per a la llengua.

L'any 1946 trobem els «**Goigs a llaor de Sant Maties**», patró de la vila de Montblanc, un document que exemplifica com el gènere dels goigs va ser providencial per a la supervivència del català en la postguerra. En tractar-se de peces de devoció local, aquests manuscrits permetien mantenir la llengua viva a l'espai públic de les esglésies i les places sota l'empara de la tradició religiosa. Aquesta tasca de preservació es referma l'any 1949 amb la «**Dança [sic] de Sant Ferriol**», en què Ritort i Faus fixa musicalment el patrimoni etnològic del territori.

Partitures de mossèn Salvador Ritort. Anys 1946 i 1949. AGDT DT048 i DT035.

Reconèixer la llengua per la via cultural: els «Premios de lengua catalana» (1965)

L'acta de la [Comissió de Govern del 30 de setembre de 1965](#) recull un canvi en la gestió institucional: la concessió d'una subvenció de 5.000 pessetes per als «**Premios de lengua catalana**», sol·licitats pel **Sindicato Español Universitario (SEU)**. Aquest document és clau, perquè el català reapareix en els acords de govern com un element digne de suport, tot i que sota un control estricte i una visió purament acadèmica.

L'acord reflecteix l'inici d'una etapa d'augment de la tolerància cap a les manifestacions regionals pròpia del tardofranquisme, durant el qual el règim intentava modular la seva rigidesa inicial a través d'una tímida obertura cultural controlada. En ser una convocatòria d'una entitat del Movimiento, s'evidencia l'intent d'integrar el fet lingüístic dins l'estructura de l'Estat, buidant-lo de contingut reivindicatiu. L'informe favorable del diputat ponent de Cultura indica que la llengua recupera espai en l'agenda de la Diputació; malgrat que la gestió administrativa continua sent en castellà, la seva existència torna a ser un fet reconegut. Aquest acord del 1965 documenta les primeres esquerdes en el monolingüisme del règim a través de la cultura oficial.

La represa institucional i el clam de la societat civil (1967)

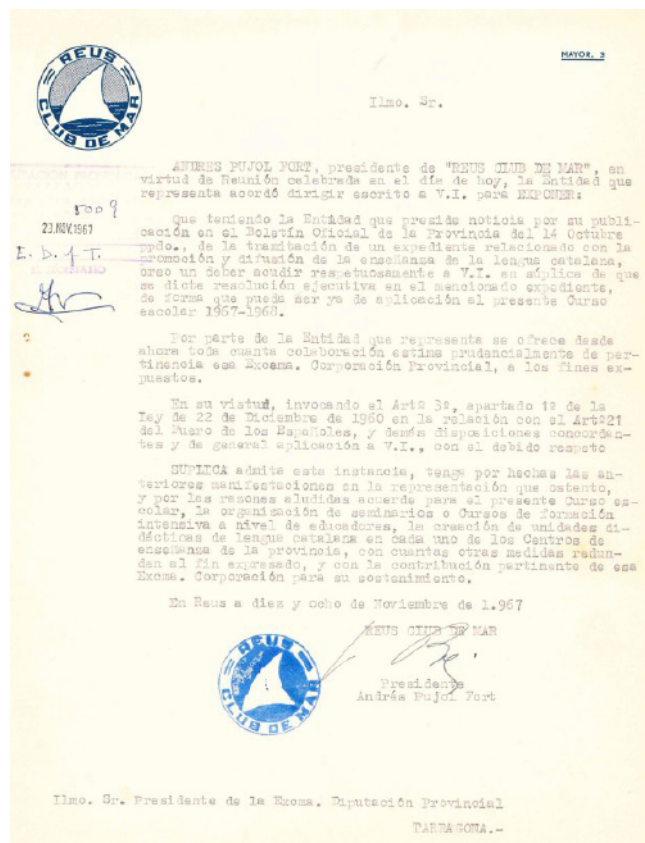
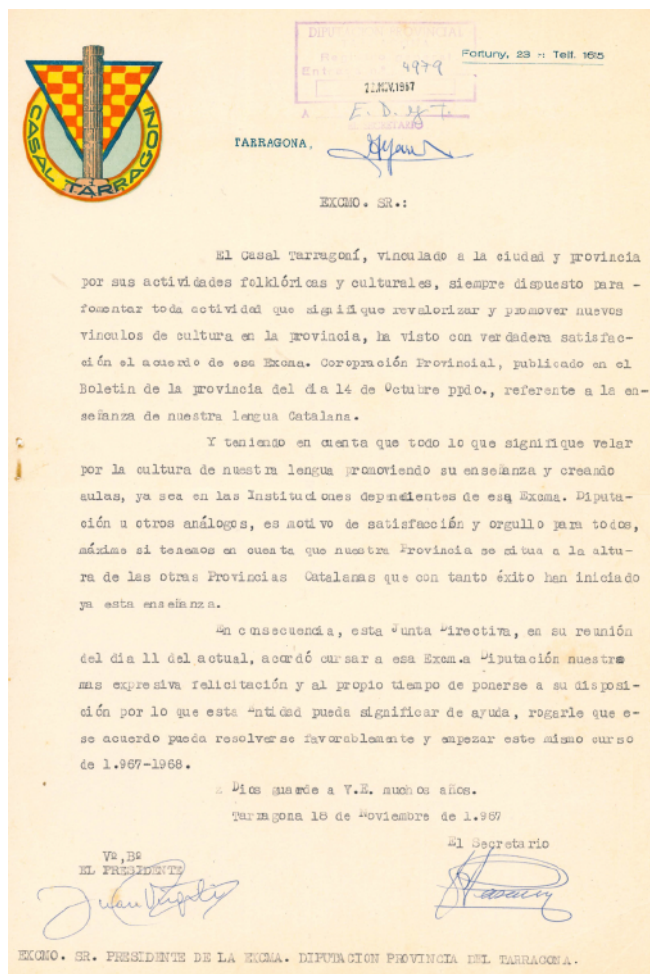
El [14 d'octubre de 1967, el Butlletí Oficial de la Província \(BOPT\)](#) va publicar un extracte dels acords del Ple que declarava d'urgència la **«creación de aulas para enseñanza de la lengua catalana y nombramiento del Profesorado»**. Aquesta mesura, promoguda inicialment el mes d'agost mitjançant instàncies acompanyades de signatures presentades per Ramon Amigó i Xavier Amorós, comptava amb el treball previ coordinat de la Comisión de Gobierno y la Comisión de Educación, Deportes y Turismo, que en va emetre un dictamen favorable el 31 d'agost, i posteriorment va ser tractat al [Ple del 14 de setembre](#). L'acord va con-

cretar el compromís de la corporació de sufragar els costos d'aquest professorat tant a la Casa de Cultura de Tarragona com als ajuntaments sol·licitants.

El document oficial, redactat en castellà i supeditat a l'autorització de la «Superioridad», recollia literalment la voluntat d'**«actualizar y velar por la pureza de la lengua catalana»**, i qualificava l'ensenyament de l'idioma com una necessitat urgent. Paral·lelament, els expedients de l'època conserven la resposta social a aquest anunci: prop de **900 instàncies**, presentades majoritàriament per particulars durant el mes de novembre del 1967, que demanaven l'aplicació immediata de les unitats didàctiques per al curs 1967-1968, ja iniciat, invocant el patrimoni cultural i la legislació vigent com el Fuero de los Españoles o el Reglament d'Organització Local (**UI 2464 B1 6C**).

A les peticions ciutadanes s'hi van sumar **entitats culturals i folklòriques**, com el **Casal Tarragoní**, que va transmetre la seva «felicitació» per l'acord i va sol·licitar que la província se situés al mateix nivell d'altres demarcacions on ja s'havia iniciat l'ensenyament de la llengua. Així mateix, organitzacions esportives i nàutiques, com el **Reus Club de Mar**, van acordar en junta dirigir-se a la Presidència de la Diputació per oferir col·laboració i demanar la resolució executiva de l'expedient. Aquest conjunt de sol·licituds documenta la implicació de la societat civil –tant a títol individual com col·lectiu– en la reclamació dels drets lingüístics a través dels canals administratius oficials.

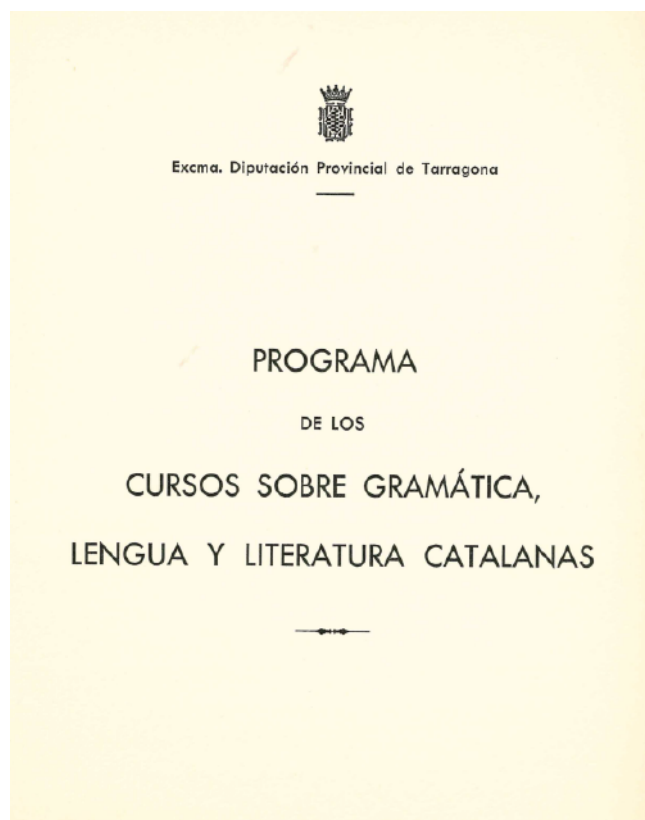

Instàncies del Casal Tarragoní i el Reus Club de Mar. Any 1967. AGDT UI 2464 B1-6C.

L'ensenyament del català arriba a les aules (1968-1969)

A finals de la dècada de 1960, l'ensenyament del català s'integra formalment en l'oferta educativa finançada per la Diputació de Tarragona. El «Programa de los cursos sobre gramática, lengua y literatura catalanas» de l'any 1968 mostra una estructura dual: mentre que la portada i la capçalera de la corporació es redacten en castellà, l'interior del document es desplega completament en català. El contingut detalla una formació que abasta des de l'accentuació i els pronoms febles fins a l'estudi d'autors contemporanis i clàssics medievals.

PROGRAMA

ACCENTUACIÓ dels mots aguts, plans i esdrúixols.

DIFTONGS, i diftongs al final d'un mot.

DIÈRESI.

ARTICLE DEFINIT.

CONTRACCIONS.

NOM (formació del femení i del plural; observacions sobre el gènere en els noms de coses).

ADJECTIU: qualificatiu, demostratiu, possessiu, interrogatiu o exclamatiu, relatiu, numeral, indefinits.

VERBS: haver (usos del verb haver); regulars de la 1ra., 2na. i 3ra. conjugació; irregulars (anar, estar, prendre, creure, cloure, beure, escriure, viure; poder, saber, soler, valer, voler, dir, dur, fer, ésser, conèixer, créixer, córrer, vèncer, tòrcer). Temps compostos. L'imperatiu. Observacions sobre l'infinitiu, el gerundi, el participi.

PRONOMS: personals - Observacions. HO EN complement directe; HI EN; LI, L'HI, LA HI, LI'N, LI HO, N'HI, ELS HI; HO, EL, HI, EN representant un predicat o terme predicatiu. Demostratius, relatius, interrogatius, indefinits.

ADVERBIS: de lloc, de temps, de quantitat, de manera, de negació.

SOBRE LES PREPOSICIONS: A, EN, DE; A, EN, DE desapareixen davant *que*; AMB, PER i PER A. Altres preposicions.

SOBRE LES CONJUNCIONS: PERQUÈ causal, PERQUÈ final; altres conjuncions causals i finals. DONCS, SINÓ, SINÓ QUE i altres adverbials. QUE. Distributives, comparatives, concessives, continuatives.

NOTES ORTOGRÀFIQUES: sobre PCT/BGD a la fi d'un mot; S-SS: ics-xeix; alteracions degudes al canvi de a en es; observacions ortogràfiques sobre els verbs. Sobre infinitius en -er i -re. Ç en els derivats en -ença i -ança.

Textos literaris de J. Maragall, J. Carner, A. Rovira Virgili, Josep Iglésies, Mercè Rodoreda, A. M. Badia Margarit, J. Sarsanedas, Josep Benet, Baltasar Porcel, Gaziell, Xavier Benguerel, J. B. Manyà, Jaume Vicens i Vives, E. Prat de la Riba, J. Santasusagna, J. Ruyra, J. M. Espinàs, O. Hurtado, J. Galí, Ferran Soldevila, J. Alcover, Carles Riba, Joan Triadú.

DELS PRIMERS TEMPS DE LA LLENGUA.

Les homilies d'Organyà.

Els trobadors: Berenguer de Palol, Hug de Mataplana, Guillem de Cervera, Cerverí de Girona, Ramon Vidal de Besalú.

Els Jocs Florals a Tolosa i a Barcelona.

L'ÈPOCA DAURADA.

Els Usatges i el Llibre del Consolat de Mar.

Les Cròniques: Jaume I, Bernat Desclot, Ramon Muntaner, Pere III.

Ramon Llull: poeta, filòsof i apòstol.

Bernat Metge, Joanot Martorell (Tirant lo Blanch).

Sant Vicenç Ferrer.

Francesc Eiximenis. Arnau de Vilanova.

Fra Anselm Turmeda, Ausiàs March, Jaume Roig i Jordi de Sant Jordi.

LA DECADÈNCIA.

Pere Serafi, Vicenç Garcia, rector de Vallfogona. Baldíri Reixach.

EL RENAIXEMENT.

Aribau i l'«Oda a la pàtria».

Milà i Fontanals, Joaquim Rubió i Ors i Antoni de Bofarull.

Programa dels cursos sobre gramàtica, llengua i literatura catalanes. Any 1968. AGDT UI 2482 B1-6C.

Aquesta línia es consolida amb l'acta de la [Comissió de Govern del 22 de març de 1969](#), que recull la substitució de professorat per als cursos de català a Reus. El document certifica la col·laboració de la Diputació amb el Centre de Lectura de Reus i vincula la gestió institucional amb els docents Xavier Amorós Solà i Lluïsa Òdena Florentí. Després de dècades de restriccions, aquests acords del 1969 documenten el finançament d'un ensenyament reglat que reconeixia la gramàtica i la literatura catalanes com una disciplina acadèmica dins de l'agenda educativa provincial. Aquesta documentació la trobem dins dels expedients de la formació de gramàtica, llengua i literatura catalanes (UI 2482 B1-6C).

La llavor de la normalitat: el català de punta a punta del territori (1970)

L'acord publicat al [BOPT del 10 de desembre de 1970](#) recull la línia de la Diputació de Tarragona respecte a la formació lingüística mitjançant aquest acord: «**Se acuerda patrocinar los cursos de lengua y literatura catalana**». Aquesta mesura, que concreta l'extensió territorial de l'ensenyament fora de la capital provincial, permet obrir aules sota el suport de la corporació en localitats com Flix i el Vendrell. En l'àmbit administratiu i acadèmic, l'adopció del terme **patrocinar** i la inclusió formal de la literatura dins del programa oficial consoliden la implicació econòmica de la institució en l'activitat cultural i en el reconeixement d'aquesta matèria en el context educatiu de l'època.

TRANSICIÓ I AUTOGOVERN (1975-1977)

La mort de Franco obre un procés de transició institucional que es reflecteix en la gestió lingüística de la Diputació de Tarragona a través de dues fases: una primera etapa de canvis normatius limitats i una segona de recuperació de la llengua com a eina d'expressió política vinculada al restabliment de l'autogovern.

Entre el canvi i el control després de la mort de Franco

El [BOPT del 21 de novembre de 1975](#), publicat l'endemà de la mort de Franco, recull el **Decret 2929/1975**. En l'aspecte terminològic, la normativa reconeix per primera vegada les llengües regionals com a «patrimoni cultural» i els atorga la consideració de «llengües nacionals». No obstant això, el decret manté restriccions jurídiques: tot i que s'autoritza l'ús oral de la llengua en la «vida interna» de les corporacions, se'n prohibeix l'ús en les sessions del Ple i en la redacció de les actes oficials, en què el castellà roman com a única llengua amb validesa formal. L'acord formalitza també l'ús de l'idioma en mitjans de comunicació i actes culturals, mantenint el castellà com a llengua exclusiva per a la presa de decisions formals.

Fons Almagro. Cartell taurí redactat en català. Any 1975. AGDT STE1, carpeta 38, cartell 1041

PLAÇA DE BRAUS
DE
TARRAGONA

Empresa: V. VALENCIA

DIUMENGE, 22 juny 1975 - 6 tarda

Inauguració de la temporada 1975

Grandiosa cursa de braus

GRANISTA GUIGUI. Fotos: Guillem Cluares (top), Lluís J. T. 1975, 1976

ACTES PROGRAMATS:

4 DE DESEMBRE
a les 22'15 hores,
a l'Església dels Caputxins:
—Presentació a càrrec de
OLGA XIRINACS
—Concert del Cor Al-leluia.
Direcció: JOSEPA ROSELLO

I PART
Quatre Corals: BACH
Si el món és ple de gebrer
in dulci tutio
Vos sou Senyor
Jesús és mon fidel pastor
Set cançons: TOLDRA
Matinet me'n llevo jo
De Mataró varem venir
El Pardal
Sota el Pont d'Or
Flor d'olivier
No t'esperis Allibau
Au minyons que aneu pel món
Sta. Cecília, M. RUIZ

II PART
Glòria a Déu, PAU CASALS
Cànon de la pau,
FRANCIS TERRAL
El Rosinyol, Pop, catalana,
Arm. PEREZ MOYA
Muntanyes del Canigó,
Pop, catalana,
Arm. NADAL PUIG
El noi de la mare,
Pop, catalana,
Arm. E. CERVERA
Pitchou Omé, Pop, Llenguadoc
Arm. B. SAMPER
(*) El Cant dels Ocells.
Pop, catalana, Arm. M. RUIZ
(*) Carriló a Pau Casals,
NAURICI RUIZ
(*) 1.ª Audició, Composades
especialment per a aquest
concert.
ENTRADA LLUIRE

9 DE DESEMBRE
a les 22'15 hores,
a la Sala de la Caixa d'Estalvis
Provincial:
—Concert de guitarra

I PART
RAMIR FIGUERAS
Préludi, J. S. BACH
El Testament d'Amalia,
Pop, catalana
Choros, H. VILLALOBOS
Subtilesa, RAMIR FIGUERAS
Antagonisme, RAMIR FIGUERAS
Pior joia, RAMIR FIGUERAS
Vals Venecolà, A. LAURO
Habanaera,
R. SAINZ DE LA MAZA
Variacions (sobre un tema
de Mozart), F. SOR

II PART
QUARTET DE GUITARRA
MONTSERRAT OTERINO
JOANA ALSIOL
RAMIR FIGUERAS
JOSEFINA DE SAN PEDRO
Gavotte, J. S. BACH
Minuet del Quintet en Mi,
M. L. BOICHERINI
Trio op. 12, F. GRAGNANI
Momento musical, F. SCHUBERT
Just Arrived, J. GRAMBERG
Quartet op. 15, F. SOR
ENTRADA LLUIRE

11 DE DESEMBRE
a les 22'15 hores,
al Teatre Menopoli:
—Recital de Cançons catalanes
a càrrec de
CARLES PASTRANA
JORDI TORTOSA
amb JAUME FRANCESC
i MONTSERRAT RIOS
ENTRADA LLUIRE

15 DE DESEMBRE
a les 19 hores, a la Sala de la Caixa
d'Estalvis Provincial:
PAU CASALS
Diverses interpretacions
a càrrec del "MESTRE"
Discos cedits per la casa Audio-Soni
ENTRADA LLUIRE

17 DE DESEMBRE
a les 22'15 hores, a la Sala de la Caixa
d'Estalvis Provincial:
—Concert,
Soprano: M.ª TERESA CATALA
Piano: ANTONIA COSCUELA

I PART
Aria de la locura, DONIZETTI
(Luchía di Lammermoor)
Porgi Amor Qualche Ristoro, MOZART
(Las bodas de Figaro)
Chera un Re di Thule, GOUNOD
(Faust)

II PART
Nina-Nana, SCHUBERT
Dove, SCHUBERT
La Trota, SCHUBERT
Nana, FALLA
Amor y Odio, GRANADOS
La Maja Dolorosa n.º 2, GRANADOS
La Maja Dolorosa n.º 3, GRANADOS
Cançó del Grumet, TOLDRA
Damunt de tu només les flors, MOMPOU
El Cant dels Ocells, Pop, catalana
ENTRADA LLUIRE

18 DE DESEMBRE
a les 21 hores, a l'Església dels Caputxins:
GRAN MANIFESTACIÓ MUSICAL
ofert per músics de Tarragona
en homenatge al gran Mestre.
ENTRADA LLUIRE

homenatge a Pau Casals en el centenari del seu naixement

"CONGRES DE CULTURA CATALANA (àmbit música)

"ES A LA NOSTRA TERRA QUE HEM DE CERCAR LA NOSTRA FORÇA"

Pau Casals

*I per això ara,
partint d'aquí i per sempre
els fills de Tarragona, madurats de blau i cel
fornits de pedra antiga,
ens redrecem lentament, segurs,
nodrits de la certesa que ens fa forts:
la terra és nostra.*

*I nostre el fill absent,
jo de molts anys pare
de tantes coses inesborrables.*

*Nostre el Pau que ens ha voltat de bells miracles,
llunes i cels vibrants de cants d'ocells,
aquella pau que encara no hem tastat,
tan forta i tendra alhora.*

*Es ara i des d'ara
que la ciutat respon
amb una ofrena dels nostres músics,
al fet joia d'haver nascut
un vint-i-nou de desembre de mil vuitcents setanta sis,
a la vila d'El Vendrell,
Pau Casals.*

Olga Xirinacs

han ajudat a que aquest homenatge es realitzi: CASAL TARRAGONI, OMNIUM CULTURAL, AUDIO-SONI, COL·LEGI D'ARQUITECTES, COL·LEGI D'ADVOCATS, PP. CAPUTXINS, ASSOCIACIÓ LA SALLE, CAIXA D'ESTALVIS PROVINCIAL DE TARRAGONA, CAIXA DE PENSIONS PER A LA VELLESA I D'ESTALVIS.

El Congrés de Cultura Catalana i el cartellisme com a expressió pública (1976)

El fons del dissenyador gràfic Vidal de Blas, *Guigui*, ingressat a l'AGDT l'any 2022, conserva el **cartell commemoratiu del 1976 dedicat a l'homenatge a Pau Casals** en el centenari del seu naixement, editat en el marc de l'àmbit de música del Congrés de Cultura Catalana. El document, que incorpora un poema de l'escriptora tarragonina Olga Xirinacs i la citació del músic «**és a la nostra terra que hem de cercar la nostra força**», exemplifica la producció gràfica d'aquesta col·lecció – integrada per cartelleria política, cultural i comercial de la Transició – i reflecteix l'**ús del català com a llengua vehicular** en les plataformes de la societat civil de la demarcació durant el procés de normalització.

La transició democràtica i el camí cap a la Generalitat

El **BOPT de l'11 de març de 1977** recull els acords de la corporació sota la presidència de Josep Clua. L'acta del Ple reflecteix, per primera vegada en gairebé quaranta anys, que **el resum d'un text oficial es llegeix en català al Saló de Sessions**. Així mateix, el document **cita la Mancomunitat de Catalunya del 1914 com a precedent de l'autogovern**, estableix com a objectiu la «**implantación progresiva de la Cooficialidad de la Lengua Catalana**» i proposa la creació del Consell General de Catalunya com a estructura per al restabliment de la Generalitat.

DEMOCRÀCIA (1978-ACTUALITAT)

La ratificació de la Constitució espanyola (1978) i l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia (1979) estableixen el marc de cooficialitat que reconeix el català com

a llengua pròpia. Per a la Diputació de Tarragona, aquest canvi suposa la restauració de la seva identitat administrativa i la fi de la inseguretat jurídica que havia marcat els períodes anteriors.

El català a les aules i la reparació històrica

El **BOPT del 22 de setembre de 1978** publica el Reial decret que estableix l'**obligatorietat de l'ensenyament del català**. La disposició, publicada abans de l'aprovació de la Constitució, formalitza la integració del català en tots els nivells educatius –des de preescolar fins a la formació professional–, reconeix el dret a rebre l'ensenyament en la llengua materna i fixa la **creació de càtedres de llengua i literatura catalanes** als instituts i les escoles de magisteri. Així mateix, el decret regula el procés de traspàs de poders cap a la **Generalitat provisional de Catalunya** i reflecteix la transferència de la competència educativa a la institució autonòmica.

El suport als mitjans: el compromís amb el diari Avui (1979)

L'arribada de la democràcia i el restabliment de les llibertats van portar la Diputació de Tarragona a assumir un paper actiu en la reconstrucció de l'espai comunicatiu. L'acta de la **Comissió de Govern del 13 de setembre de 1979** recull el suport institucional al **diari Avui**, aleshores l'única capçalera d'abast general editada íntegrament en català.

El tema tratado da lugar a un comentario sobre la problemática de financiación que tiene el Diario "Avui", y la oportunidad de coadyuvar la Diputación a su sostenimiento por ser el único periódico de lengua catalana, lo que podría vializarse a través de suscripciones a favor de los diferentes establecimientos de la Diputación y, concretamente, los de Beneficencia, quedando el tema pendiente para ser tratado en una próxima Comisión, una vez se sepa que diarios se reciben o cuales pueden ser de interés en las Residencias de Jubilados y en las Bibliotecas.

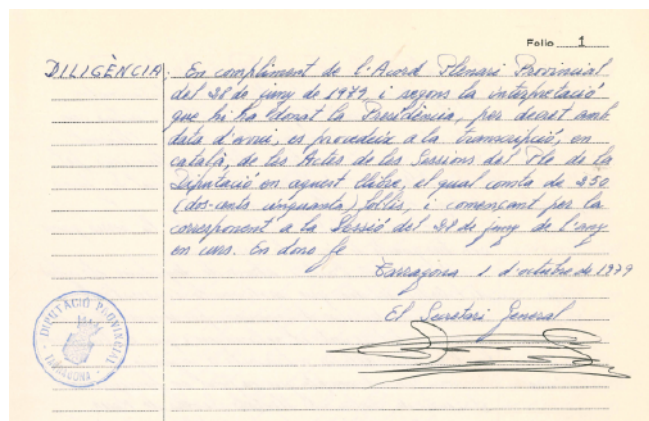
Fragment de l'acta de la Comissió de Govern del 13 de setembre de 1979.
AGDT GOV62 A3-21C.

La restauració de la toponímia: el retorn dels noms catalans (1979-1980)

Entre finals del 1979 i durant el 1980, les actes de la Comissió de Govern de la Diputació de Tarragona documenten el procés de normalització de la toponímia oficial dels municipis de la demarcació. Segons recullen les **actes del 24 de gener i el 24 d'abril de 1980**, aquesta intervenció administrativa va consistir en la correcció i oficialització legal de les grafies basades en la normativa filològica catalana, substituint les formes castellanitzades o fixades durant les dècades anteriors.

El procés va incloure la correcció de grafies com en els casos de l'**Arboç** (en lloc d'Arbós) o **Bellvei** (davant de Bellvey). Així mateix, s'eliminaren les formes castellanitzades a **Montblanc**, **Llorac**, **Sant Jaume dels Domenys** o **Xerta**, i es van recuperar les denominacions completes, com les **Borges del Camp** (en lloc de *Borjas del Campo*) o **Vinyols i els Arcs** (davant de *Viñols y Archs*). També es van fixar els determinatius territorials de localitats com **Torroja del Priorat** o **Banyeres del Penedès**. Aquesta tramitació situa la Diputació com a òrgan gestor entre els acords dels ajuntaments i la validació de la Generalitat de Catalunya.

Llibre d'actes del Ple núm. 170, foli 1. Any 1979. AGDT PLE170 A3-21B.

La professionalització: el traductor de llengua catalana (1982)

El **BOPT del 10 de febrer de 1982** recull la creació d'una plaça de funcionari de carrera per a un **traductor i corrector de llengua catalana**, resolta mitjançant concurs oposició i ocupada per **Joan Maria Pujals i Vallvé**, llicenciat en **Filologia Catalana**, i posterior president de la **Diputació de Tarragona (1988-1992)**. La creació d'aquesta figura tècnica es va estructurar en tres eixos de gestió: l'exigència de la llicenciatura universitària com a requisit administratiu, l'atribució de funcions jurídiques –com l'obligació d'acreditar amb la seva signatura les traduccions oficials i d'assistir el secretari general en les sessions plenàries per garantir la validesa legal dels documents– i la funció d'assessorament transversal de la corporació des de la Secretaria General i el Negociat d'Actes.

Acte corresponent a la Festa Major del Cercle Català de Madrid, amb presència del president de la Diputació, Joan Maria Pujals. Autor desconegut. Any 1990. AGDT 0023526

Col·laboració institucional amb el Consorci per a la Normalització Lingüística (1992)

El 2 de març de 1992, el president de la Diputació de Tarragona, Joan M. Pujals i Vallvé, i el president del

Consorci per a la Normalització Lingüística, Miquel Reniu i Tresserras, signen un conveni de col·laboració amb l'objectiu de coordinar les actuacions en matèria de normalització lingüística a la demarcació. Mitjançant aquest acord, la corporació provincial es compromet a fer aportacions econòmiques per sufragar els costos de personal, projectes, programes i infraestructures dels serveis comarcals de català gestionats pel Consorci.

Així mateix, el document estipula que la Diputació designarà un diputat provincial com a membre amb ple dret al Ple de l'ens públic. El conveni, que també fixa les directrius per a la coordinació territorial, estableix que els serveis comarcals donaran servei als diferents pobles i viles que no disposin d'un servei local propi (UI 13152-11 B3-27B).

La consolidació en l'estructura d'elit (1993)

La normalització administrativa del català assoleix la maduresa amb el pressupost general del 1993. La plantilla de funcionaris de carrera publicada al [BOP del 28 de gener de 1993](#) mostra la figura del traductor com un pilar consolidat definitivament dins l'Administració especial de la Diputació. Aquest document reflecteix la integració de la **plaça de traductor en el Grup A**, la categoria més alta de la funció pública equipara aquest perfil amb la resta de places tècniques superiors.

El Reglament per a l'ús de la llengua catalana a la Diputació de Tarragona (1996)

El **Reglament del 1996** estableix el **català com a llengua pròpia de la Diputació de Tarragona** i dels seus organismes dependents, i en fixa l'ús preferent en l'activitat interna, com ara actes, informes tècnics i programari informàtic. En l'àmbit de l'acció pública i el territori, la norma determina que tota la informació de

servei i la senyalització de la xarxa de carreteres dependents de la corporació ha de figurar en català i aplicant exclusivament la toponímia oficial.

Portada del Reglament per a l'ús de la llengua catalana a la Diputació de Tarragona. Any 1996. AGDT UI 33 A1-13D.

La culminació de la normalització lingüística (2005-actualitat)

L'acta del [Ple del 4 de març de 2005](#) recull una fita clau en la maduresa administrativa de la institució: la transformació de la plaça de traductor en una de tècnic d'administració general (TAG). Aquesta decisió va certificar que la competència en català havia deixat de ser una especialitat externa per esdevenir un requisit transversal. La figura del traductor, indispensable durant les dècades de 1980 i 1990 per garantir la transició jurídica, donava pas a una normalitat en què la llengua ja es considerava integrada en l'engranatge tècnic i professional de la casa.

D'aleshores ençà, la normalització s'ha traslladat a tot el patrimoni documental de la corporació. Totes les sèries documentals –actes, expedients, projectes d'obres i tràmits de gestió diària– es redacten en català, una realitat visible tant al BOPT com en la seu electrònica, el web institucional i la intranet corporativa (Intradit). L'Arxiu General testimonia, així, el tancament d'un cicle durant el qual la llengua ha evolucionat des de la resistència documental fins a esdevenir l'eina natural de gestió, comunicació i identitat que defineix el servei públic de la Diputació de Tarragona al segle XXI.

Conclusions

L'Arxiu com a mirall de la llengua

L'anàlisi de la producció documental de la Diputació de Tarragona ens permet concloure que l'Arxiu General no és només un dipòsit de tràmits administratius, sinó un organisme viu que ha bategat al ritme de la llengua. Al llarg d'aquests dos-cents anys, hem vist com el català ha passat de ser una presència «invisible» i resistent en les anotacions marginals del segle XIX a convertir-se en la llengua de govern i de treball plenament normalitzada del segle XXI.

Aquesta crònica demostra que, fins i tot en els períodes de màxima restricció política, la realitat sociolingüística del territori trobava esquerdes per filtrar-se en el paper oficial. La documentació és, per tant, la prova irrefutable de la resiliència d'una societat que no va deixar de pensar ni d'actuar mai en la seva llengua pròpia._

Benet Martí Àlvarez

Tècnic d'arxiu de l'AGDT

Bibliografia

BORRALLÓ LLAURADÓ, Sergi (2019). *Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV (1951-1996)*. Tarragona: Diputació de Tarragona (Col·lecció El Saurí).

CAVALLÉ, Joan; GÜELL, Manel; ROIG I ROSICH, Josep Maria; SANMARTÍ I ROSET, Montserrat (1995). *Panoràmica històrica del català: La llengua en la història de Tarragona i de Catalunya*. Virgili Editor (Biblioteca Tarraconense; 15).

GRAU I PUJOL, Josep Maria (2025). «Exemples de la prohibició de la llengua catalana (segles XIX-XX)». *El Foradot*, 151, 18-19.

GÜELL JUNKERT, Manel; PEREA SIMÓN, Eugeni (2019). *La Mancomunitat de Catalunya a les comarques tarragonines: Projectes i realitats*. Tarragona: Diputació de Tarragona (Col·lecció Ramon Berenguer IV; 26).

Altres fonts de consulta

Diputació de Tarragona. Cercador de les actes de la corporació: Ple i Junta de Govern (1836-actualitat).

<https://arxiuenlinia.dipta.cat/fotoweb/archives/5014-Actes/>

Diputació de Tarragona. Cercador del *Butlletí Oficial de la Província de Tarragona* (BOPT)

<https://arxiuenlinia.dipta.cat/fotoweb/archives/5002-BOPT/>

Generalitat de Catalunya (s/d). *Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1932 (Estatut de Núria)*. Portal Jurídic de Catalunya.

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=-BOE-A-1932-7315>

Jefatura del Estado (1938). «Ley disponiendo la abolición del Estatuto Catalán». *Boletín Oficial del Estado*, núm. 534 (8 d'abril de 1938), 6674.

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=-BOE-A-1938-4202>

Jefatura del Estado (1979). «Ley Orgánica 4/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía de Cataluña». *Boletín Oficial del Estado*, núm. 306 (22 de desembre de 1979).

<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=-BOE-A-1979-30178>

Jefatura del Estado (2006). «Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio, de reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña». *Boletín Oficial del Estado*, núm. 172 (20 de juliol de 2006).

<https://www.boe.es/eli/es/lo/2006/07/19/6>

Ministerio de Justicia (1938). «Orden señalando normas para la inscripción de nombres en el Registro Civil». *Boletín Oficial del Estado*, núm. 577 (21 de maig de 1938), 7435-7436.

<https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1938/577/A07435-07436.pdf>

Presidencia del Directorio Militar (1923). «Real decreto dictando medidas y sanciones contra el separatismo». *Gaceta de Madrid*, núm. 262 (19 de setembre de 1923), 1146.

<https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1923/262/A01146-01146.pdf>

Joan Maria Quijada Bosch

Avui entrevistem Joan Maria Quijada Bosch (Barcelona, 1979), tècnic de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT). És llicenciat en Història i màster en Gestió i Difusió de Fonts Arxivístiques i Documentals per la Universitat Rovira i Virgili. Recentment, en aquesta mateixa universitat ha defensat la seva tesi doctoral –amb qualificació d'excel·lent *cum laude*–, centrada en l'impacte de la Guerra Civil sobre els arxius eclesiàstics de l'arxidiòcesi de Tarragona.

Joan M. Quijada consultant documents històrics.

Joan M., havies imaginat mai que la teva carrera professional seria ser l'arxiver d'un arxiu eclesiàstic?

Sincerament, no m'ho havia imaginat. El 2003, un cop

llicenciat, em va sorgir la possibilitat de fer unes pràctiques a l'Arxiu Municipal de Cambrils durant el mes de setembre. Després d'aquesta primera experiència, vaig tenir clar que voldria dedicar-me al món dels arxius. Poc després, vaig incorporar-me a l'AHAT, primer en pràctiques i des del 2005 com a tècnic arxiver, i vaig iniciar així un recorregut professional especialitzat en la gestió i la difusió del patrimoni documental eclesiàstic.

Quines són les principals funcions que exerceixes a l'AHAT?

Atès que a l'arxiu som poc personal –el director (que compagina el càrrec amb altres responsabilitats acadèmiques), una administrativa i jo mateix–, em correspon desenvolupar-hi diversos rols. Això inclou des de la recollida directa de la documentació a les parròquies o als departaments de la cúria fins a la seva organització, descripció i posada a disposició dels usuaris. Per dur a terme algunes d'aquestes tasques comptem amb el suport de voluntaris i d'alumnes universitaris, de batxillerat i de cicles formatius que acollim en pràctiques cada any i que estan sota la meua supervisió.

A més, des de l'any 2008 coordino l'estratègia de digitalització dels fons documentals, que inclou tant la cerca de recursos econòmics com la selecció de la documentació a digitalitzar segons criteris de conservació, valor històric i consulta, així com la seva posterior publicació al web.

En l'àmbit de les activitats divulgatives, coordino les Jornades d'Història Mn. Sanç Capdevila i Felip, així com els cursos de paleografia i els tallers de genea-

logia que programem al llarg de l'any a l'AHAT. Tot plegat, compaginat amb l'atenció directa als investigadors i la gestió administrativa diària.

Des de fa gairebé vint anys l'AHAT es troba en procés de digitalització dels seus fons documentals, mitjançant un model de digitalització col·laborativa que combina el micromecenatge i el proveïment participatiu. Creus que és un model d'èxit per a l'accés al patrimoni documental?

Sens dubte, es tracta d'un model d'èxit plenament consolidat. Tot i que la base principal del finançament prové de subvencions i ajuts d'institucions públiques, el projecte ha crescut i s'ha enfortit gràcies a la implicació directa dels nostres usuaris. Un punt d'inflexió clau en aquesta estratègia va ser la campanya de micromecenatge (o *crowdfunding*) que vam impulsar el 2014 per digitalitzar els llibres sacramentals de les tres parròquies de Valls. L'objectiu era recollir 12.000 € en quaranta dies, sota la condició que, si no s'assolia la xifra, el projecte quedava desert; la resposta, però, va ser un èxit rotund: 168 persones van aportar un total de 12.090 €, cosa que va fer possible la digitalització dels llibres sacramentals vallencs.

Aquesta experiència tan positiva ens va portar a implementar al web de l'Arxiu un sistema permanent que permet «apadrinar» la digitalització dels documents. Qualsevol usuari que estigui consultant el catàleg pot seleccionar una unitat documental que encara no estigui digitalitzada i abonar-ne el cost al moment mitjançant targeta. Aquest model es basa en dos principis innegociables: primer, la dimensió pública de la col·laboració, ja que no es digitalitza per a ús privat, sinó que el mecenes accepta que el document sigui d'accés lliure i universal per a tothom al nostre web; i segon, la digitalització integral del document. Com a reconeixement, el nom del col·laborador pot figurar

com a mecenes a la imatge inicial del document, tret que prefereixi mantenir l'anonimat.

Al llarg d'aquesta dècada, el micromecenatge ha permès digitalitzar més de 1.200 documents gràcies a la generositat de més de cinc-centes persones. Les motivacions dels col·laboradors són diverses: des d'investigadors que prioritzen la comoditat i l'estalvi de desplaçaments fins a persones amb una forta vinculació sentimental amb la seva parròquia.

Paral·lelament, des del 2009, l'AHAT també fomenta el proveïment participatiu (o *crowdsourcing*) a través d'un sistema d'indexació dels llibres sacramentals digitalitzats en què els mateixos usuaris introdueixen les dades bàsiques dels baptismes, els matrimonis i les defuncions. Aquest esforç col·lectiu ha generat un cercador que ja supera els 1,4 milions de registres, i això permet localitzar persones concretes de forma immediata.

Joan M. Quijada presentant el model de digitalització col·laborativa al Congrés ICA (Barcelona, 2025).

L'any 2009 l'AHAT va ser el primer arxiu eclesiàstic de l'Estat espanyol que donava accés als fons digitalitzats. Actualment, aquest model d'innovació s'ha estès a altres arxius de l'Església?

En les darreres dues dècades, l'AHAT s'ha consolidat com una institució capdavantera en l'àmbit de l'arxivística eclesiàstica, tant a Catalunya com a la resta de

l'Estat espanyol. Aquesta posició de referència és fruit d'una aposta decidida i pionera per la digitalització sistemàtica dels seus fons i, sobretot, per la seva difusió en línia. El 10 de setembre de 2009 l'Arxiu es va convertir en el primer de l'Església a l'Estat a permetre l'accés a les imatges dels documents amb caràcter universal, lliure i gratuït. Aquesta fita es va produir en paral·lel a l'aparició de grans plataformes públiques, com el portal Arxius en Línia de la Generalitat de Catalunya o el sistema PARES del Ministeri de Cultura, i aquest fet va situar l'AHAT a l'avantguarda tecnològica del moment.

Durant més d'una dècada, l'AHAT ha estat l'únic arxiu eclesiàstic que ha ofert aquest servei de consulta oberta a través del web. Finalment, el 2020, l'Arxiu Diocesà de Girona va publicar els seus primers fons digitalitzats. Posteriorment, el 2024, s'hi van sumar l'Arxiu Diocesà de Vic i l'Arxiu Capitular de Barcelona, mentre que l'any passat ho va fer l'Arxiu Diocesà de Barcelona.

El camí iniciat per l'AHAT fa disset anys s'ha convertit en el model a seguir per la resta d'arxius eclesiàstics per tal de preservar i democratitzar l'accés al patrimoni documental de l'Església.

Fa uns mesos vas presentar la teva tesi doctoral, «Salvaguarda, destrucció, protecció i dispersió del patrimoni documental i bibliogràfic de l'Església de Tarragona (1920-1940)». Quin n'és l'objecte d'estudi?

L'objectiu principal de la tesi ha estat analitzar, de manera sistemàtica i per primera vegada, l'impacte real de la Guerra Civil sobre els arxius i les biblioteques de l'arxidiòcesi de Tarragona, amb una atenció especial als arxius parroquials i, en particular, a la sèrie de llibres sacramentals.

Per comprendre l'abast d'aquestes afectacions, la recerca estableix un marc previ que examina la situació

del patrimoni eclesiàstic abans del 1936. Cal recordar que, fins a principis del segle XIX, l'arxidiòcesi custodiava un llegat documental i bibliogràfic d'una riquesa excepcional; tanmateix, la Guerra del Francès i les polítiques desamortitzadores i liberals posteriors van provocar una primera i notable dispersió d'aquests fons.

Com a resposta, a finals del segle XIX les autoritats eclesiàstiques van impulsar una política activa de protecció que va culminar, el 9 de febrer de 1920, amb la creació de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, promogut per Mn. Sanç Capdevila i Felip. Aquesta institució va assumir la responsabilitat d'ordenar i classificar els arxius eclesiàstics i va iniciar la concentració de la documentació parroquial anterior al 1750, una actuació que es demostraria decisiva.

Gràcies a aquesta centralització, els fons parroquials traslladats a Tarragona van quedar salvaguardats durant la Guerra Civil, ja que les autoritats republicanes van protegir el Palau Arquebisbal en convertir-lo en seu del Museu Arqueològic. En canvi, les parròquies que no havien dipositat la seva documentació antiga a l'AHAT van patir pèrdues totals o parcials.

La tesi també analitza l'impacte de les polítiques de protecció del patrimoni documental i bibliogràfic impulsades per la Generalitat de Catalunya durant el conflicte, així com el paper del Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional en el procés de retorn dels arxius eclesiàstics que el govern català havia protegit en diversos dipòsits repartits pel territori.

Quin és l'origen dels llibres sacramentals i la seva rellevància històrica?

Els llibres sacramentals –baptismes, confirmacions, matrimonis, compliments pasquals i òbits–, coneguts popularment com els *Quinque Libri*, constitueixen una

de les sèries documentals més rellevants que conserva l'AHAT. Fins a la instauració del Registre Civil a Espanya l'1 de gener de 1871, aquests llibres representen l'única font documental disponible per dur a terme estudis genealògics, onomàstics, antroponímics, toponímics o demogràfics. L'origen d'aquests registres és anterior a les famoses disposicions del Concili de Trento; ja l'any 1339, el Concili de Toledo va ordenar la creació del *Liber census animarum* per censar els feligresos, i a Catalunya en trobem precedents com l'ordre del vicari general a Torroja del Priorat (1499), el manament del bisbe de Girona (1502) o el Concili Provincial Tarraconense del 1555, que ja obligava els rectors a inscriure els batejats i els difunts.

Tanmateix, la sistematització definitiva es produeix arran del Concili de Trento (1545-1563), que va manar la creació d'un registre parroquial de baptismes i matrimonis a cada parròquia, disposicions que van ser promulgades com a lleis del regne per Felip II el 1564. El Concili Provincial Tarraconense del 1566 va acceptar els canons tridentins, cosa que va convertir la província eclesiàstica Tarraconense en el primer lloc de la cristiandat catòlica que en feu la recepció. Posteriorment, l'any 1581, l'arquebisbe Antonio Agustín va fixar l'obligació de portar quatre llibres, i no va ser fins al 1591 que l'arquebisbe Dr. Joan Terès i Borrull va establir definitivament el model dels cinc registres sacramentals.

Aquesta documentació, que històricament ha estat la base de la recerca històrica, ha adquirit recentment una rellevància administrativa i jurídica cabdal arran de la Llei 20/2022, de memòria democràtica. Aquesta normativa ha permès l'accés a la nacionalitat espanyola als descendents de persones exiliades, i els certificats de baptisme custodiats pels arxius eclesiàstics han esdevingut proves documentals essencials per acreditar la filiació.

Actualment, l'AHAT custodia més de cinc mil llibres sacramentals, els quals estan totalment digitalitzats i disponibles per a la consulta a través del seu web.

Joan M. Quijada als dipòsits de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT).

La tesi analitza també l'impacte de les polítiques de protecció del patrimoni documental durant la Guerra Civil. Ens podries explicar quines eren i com van contribuir a la conservació i la protecció de la documentació?

Davant dels esdeveniments de juliol del 1936, que van donar lloc a l'esclat de la Guerra Civil espanyola, la Generalitat de Catalunya es va atribuir la responsabilitat de conservar i protegir la documentació anterior al segle XIX de tota mena d'arxius, inclosos els municipals, notariais, judicials, parroquials, episcopals, conventuals i patrimonials. Entre les mesures adoptades, cal destacar l'Ordre de 4 de novembre i el Decret de 2 de desembre de 1936, que establien que els llibres

sacramentals compresos entre 1801 i 1936 s'havien de dipositar als jutjats municipals per completar la sèrie del Registre Civil, creat el 1871. Els llibres anteriors, en canvi, havien de ser custodiats per la Secció d'Arxius del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic.

No hi ha dubte que aquesta mesura va contribuir a evitar la destrucció de molts d'aquests llibres sacramentals. Tanmateix, malgrat aquestes accions de salvaguarda, en moltes parròquies es van perdre els volums més recents, especialment els darrers registres de baptismes, matrimonis i òbits. Un cas especialment significatiu és el dels llibres de confirmacions, que van patir una pèrdua molt elevada.

El motiu principal d'aquesta desaparició podria atribuir-se al fet que, a diferència de la resta de llibres sacramentals, els de confirmacions no tenien cap equivalent en el Registre Civil. Aquesta manca de correspondència administrativa podria haver fet que no es consideressin tan rellevants i que, en conseqüència, fossin descartats o destruïts en molts casos.

Durant la teva investigació has pogut conèixer no només tota aquella documentació que s'havia destruït, sinó també la que s'havia traslladat a altres llocs que no eren els d'origen. Creus que és important fer una reflexió entorn d'aquesta qüestió?

És una qüestió fonamental. El propòsit inicial de la tesi era identificar quina documentació parroquial s'havia perdut durant la Guerra Civil mitjançant la confrontació dels inventaris detallats de 1924-1925 amb els informes de postguerra. Tanmateix, la manca d'homogeneïtat d'aquests darrers –sovint massa genèrics– va fer que els llibres sacramentals fossin l'única sèrie que permetia establir una comparació sistemàtica i exhaustiva.

Per aquest motiu, em vaig centrar a analitzar l'impacte del conflicte sobre aquesta sèrie, elaborant un inventari complet dels volums existents el juliol del 1936 per determinar amb precisió quins es van conservar, quins es van destruir, quins van quedar mutilats i quins es troben actualment en altres arxius.

D'altra banda, l'estudi dels processos de devolució duts a terme pel Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional ha permès identificar documentació que no va ser retornada per error, omissió o decisions discutibles. Aquestes circumstàncies són la causa que actualment es conservi en arxius comarcals documentació parroquial d'Almóster, Castellvell del Camp, la Guàrdia dels Prats, Montblanc, la Pobla de Montornès, Reus (Sant Pere Apòstol) o Valls (Sant Joan Baptista), així com del convent de la Mare de Déu de la Serra. Una fita rellevant d'aquesta recerca ha estat la localització de l'arxiu de Sant Magí de Rocamora, dipositat a l'Arxiu Diocesà de Barcelona el 1940 i que, finalment, es va poder restituir a l'AHAT el 2015.

A més, la tesi treu a la llum un episodi poc conegut: els anomenats «papers de Salamanca» de l'Església de Tarragona. Es tracta de grans llibres de comptabilitat de la cúria episcopal que durant la guerra van ser traslladats a l'Ajuntament de Tarragona. Des d'allí, els agents de la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos els van empaquetar per error i, juntament amb tota la documentació confiscada, van ser enviats a Salamanca. Malgrat les gestions per recuperar-los, tot sembla indicar que no van ser retornats.

A quines conclusions has arribat en la teva tesi?

La tesi aporta, per primera vegada, dades precises sobre l'abast de la destrucció documental a l'arxidiòce-

si, especialment pel que fa als llibres sacramentals. El juliol del 1936, les parròquies custodiaven un total de 3.804 volums, dels quals només se'n conservaven 2.916 en acabar la guerra. Això significa que se'n van perdre 888, és a dir, un 24 % del total.

Més enllà de les xifres, la recerca mostra que la dispersió dels arxius eclesiàstics provocada per la Guerra Civil no s'ha de considerar una situació definitiva. Més de vuitanta anys després, és un bon moment per plantejar la recuperació, en la mesura que sigui possible, de la unitat dels fons documentals que el conflicte va fragmentar.

En aquest sentit, cal identificar la documentació eclesiàstica que avui es conserva en altres arxius –públics o privats– a conseqüència de la Guerra Civil i treballar per restituir-la als seus llocs d'origen o, si escau, als arxius diocesans corresponents, responsables legítims de la preservació del patrimoni documental de l'Església a Catalunya.

Gairebé tota la teva trajectòria professional l'has exercit com a tècnic de l'AHAT. Quin creus que és el paper dels arxius eclesiàstics en l'actualitat?

Entenc que el nostre paper avui va molt més enllà de la simple custòdia documental: som, de fet, gestors de la memòria de les nostres comunitats cristianes. El gran repte és democratitzar l'accés a la informació mitjançant la incorporació de tecnologies disruptives, com la intel·ligència artificial generativa, amb l'objectiu de facilitar i multiplicar les possibilitats de recerca.

Es tracta de superar les barreres i posar a l'abast de qualsevol ciutadà –sigui a Tarragona o a qualsevol altre indret del món– les eines per descobrir la seva història familiar i col·lectiva. Ara bé, aquest procés de transformació digital s'ha de fer sense perdre l'essència: garantir sempre la fiabilitat de la informació i el rigor històric. Només així els arxius eclesiàstics continuaran sent espais de referència i confiança en la societat del coneixement._

Núria Poy Sans

Tècnica d'arxiu de l'AGDT

La llengua retrobada: la Diputació de Tarragona i la reconstrucció del català contemporani

A principis dels anys noranta, en un context marcat per un passat recent en què la llengua catalana havia estat relegada de molts espais institucionals i acadèmics, la ciutat de Tarragona esdevenia escenari d'un procés en què el català s'anava recuperant i consolidant com a llengua de cultura, de recerca i de vida pública. Després de la recuperació de la democràcia i amb la normalització lingüística en marxa hi havia un fort moviment social i acadèmic per reforçar l'ús del català en tots els àmbits, consolidar-lo a la universitat i al món professional i debatre'n el futur davant els reptes socials i polítics.

Els reportatges fotogràfics conservats d'aquella època en el Fons d'Imatges de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona no només documenten actes institucionals; alhora, constitueixen un testimoni gràfic d'un moviment col·lectiu i d'una voluntat compartida de reconstrucció identitària i lingüística.

Les imatges del 14 de maig de 1991, captades durant una **Jornada de la Universitat Lliure** dedicada a la llengua catalana a Tarragona, s'inscriuen dins d'un moment fundacional, molt actiu, de reivindicació cultural i lingüística a Catalunya. Aquest tipus d'iniciatives solien ser espais sovint impulsats per estudiants, professorat crític o col·lectius culturals, amb l'objectiu de generar debat fora dels canals acadèmics oficials, formar consciència lingüística entre estudiants i reforçar el teixit cultural local. Al mateix temps, acostumaven a incloure conferències i taules rodones sobre la situació del català, debats sociolingüístics, participació d'activistes,

filòlegs i professors, i reivindicació del català com a llengua d'ensenyament i de cultura.

Jornada «Universitat Lliure: la llengua catalana a Tarragona». Autor desconegut. Any 1991. AGDT 0012770.

Jornada «Universitat Lliure: la llengua catalana a Tarragona». Autor desconegut. Any 1991. AGDT 0012771.

En el cas que ens ocupa, la presència de figures destacades del món acadèmic i institucional, com el president Joan Maria Pujals, Joana Noguera i el primer rec-

tor de la Universitat de Tarragona, Joan Martí Castell, reflecteix la voluntat de normalitzar el debat públic sobre la llengua. Talment, simbolitzava l'inici d'una etapa en què el català recuperava espais dins els centres que donarien lloc a la Universitat Rovira i Virgili, creada oficialment el 1991. Sense oblidar que existia una barreja sociolingüística notable, amb una presència forta del castellà en alguns àmbits.

Pocs mesos després, el 15 de novembre del mateix any, les **Jornades sobre la Llengua Escrita** reunien experts i representants institucionals al Palau de la Diputació. Les fotografies d'aquella recepció a Josep Maria Serra s'han d'entendre dins el mateix clima de fort impuls a la normalització del català que marcava aquell any, en què la llengua esdevenia punt de trobada entre Administració i societat civil.

Jornades sobre la Llengua Escrita. Autor desconegut. Any 1991. AGDT 0013138.

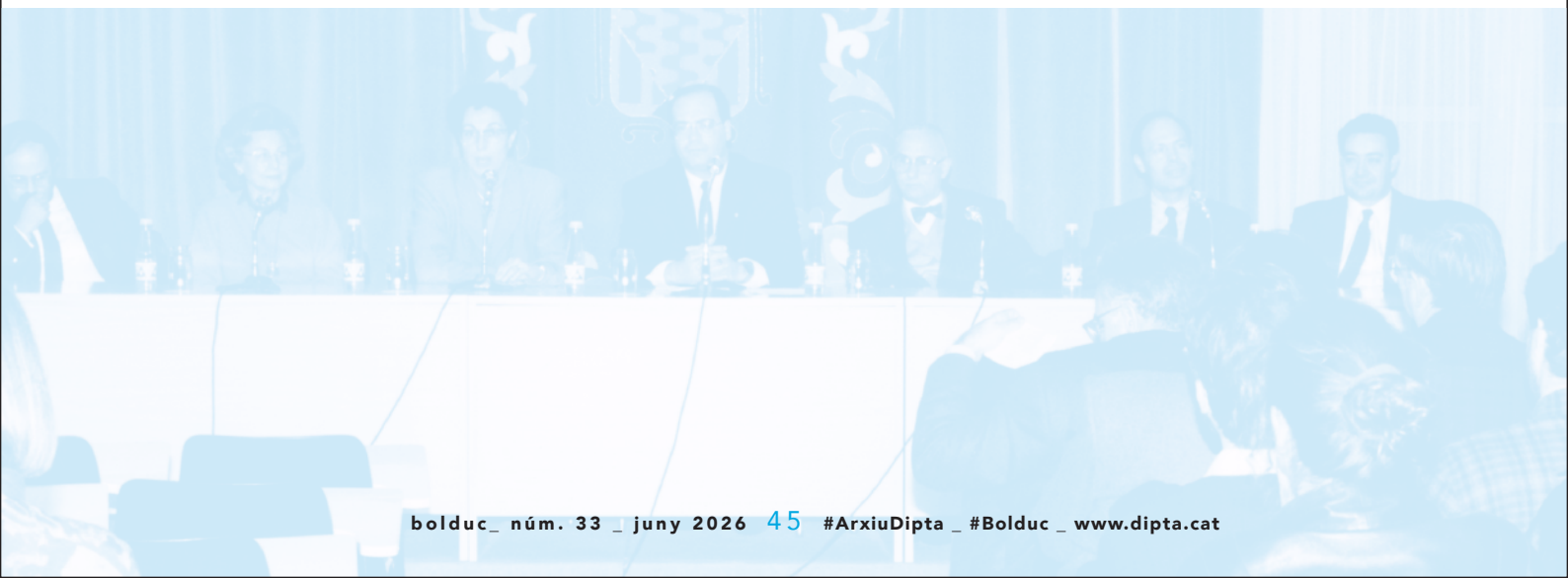

Jornades sobre la Llengua Escrita. Recepció a Josep Maria Serra. Autor desconegut. Any 1991. AGDT0013140.

Escriure en català deixava de ser un acte de resistència per convertir-se en una pràctica normalitzada, avalada per institucions que començaven a assumir el seu paper en la promoció lingüística.

L'objectiu d'aquestes jornades, centrades específicament en la llengua escrita, era incidir en la normativa i els estàndards del català, els usos formals (Administració, ensenyament, premsa) i els aspectes relacionats amb la qualitat lingüística i la correcció.

Això el configurava com un acte amb un cert pes institucional, tècnic i formal, que destacava per connectar el món acadèmic amb el polític i administratiu, ajudar a unificar criteris lingüístics per escriure correctament i consolidar el català com a llengua plenament funcional en l'escriptura formal.

El 2 de desembre de 1991, amb l'obertura del **II Simposi Internacional de Didàctica de la Llengua i la Literatura**, Tarragona es consolidava com un centre de reflexió pedagògica, en un moment clau de transformació educativa i lingüística. Les imatges capturen la salutació institucional per part del president, Joan Maria Pujals, a la Sala Santiago Costa del Palau de la Diputació.

Acte d'obertura del II Simposi Internacional de Didàctica de la Llengua i la Literatura. Autor desconegut. Any 1991. AGDT 0013193.

Aquesta trobada va destacar pel fet que va contribuir a professionalitzar l'ensenyament del català, connectar teoria i pràctica educativa i consolidar el català com a llengua d'ús social, d'ensenyament i recerca. En aquest context, la llengua catalana es recuperava no només com a objecte d'ús, sinó com a camp d'estudi, amb metodologies i discursos propis.

Acte d'obertura del II Simposi Internacional de Didàctica de la Llengua i la Literatura. Autor desconegut. Any 1991. AGDT 0013194.

Acte d'obertura de les Jornades sobre la Llengua a Tarragona. Autor desconegut. Any 1992. AGDT 0013951.

Un any més tard, reforçant aquesta línia de treball, es van celebrar les **Jornades sobre la Llengua a Tarragona**, del 16 al 19 de desembre de 1992, organitzades pel Centre de Normalització Lingüística de Tarragona, amb

participació de l'Ajuntament de Tarragona i dins l'òrbita del Consorci per a la Normalització Lingüística. Això les situava clarament dins l'àmbit de la política lingüística aplicada, no només l'acadèmic. L'objectiu era fer una anàlisi global de la situació del català a Tarragona: usos reals de la llengua, presència en institucions, situació social i econòmica i paper de l'ensenyament. És a dir, una mena de radiografia sociolingüística del territori.

La seva importància rau en el fet que formaven part del desplegament real de la normalització lingüística, connectaven Administració, economia i educació i aportaven una de les primeres anàlisis sistemàtiques locals del català. Connectant-ho amb els altres actes exposats, mentre que el 1991 se centraven en el debat (jornades, simposis, llengua escrita/oral), el 1992 van passar a una anàlisi aplicada i a un diagnòstic real del territori. En definitiva, era com passar de la teoria a la implementació pràctica.

Les fotografies evidencien una participació creixent i una institucionalització progressiva d'aquest tipus d'esdeveniments. La Diputació, que es consolidava com a espai clau per a la dinamització cultural i lingüística, oferia suport i visibilitat a iniciatives que contribuïen a la normalització del català. Per tant, no es podien considerar un acte puntual, sinó un esdeveniment ampli i estructurat, amb múltiples sectors implicats i amb una clara voluntat de mesurar i orientar la política lingüística local.

La seqüència d'imatges culmina amb un acte celebrat a la Diputació, a càrrec del president, Josep Mariné, el 16 d'octubre de 2001. Es tracta del lliurament de la **Beca Manel de Montoliu** i la **Beca Antoni Agustí**, vinculades a la promoció de la recerca acadèmica sobre la llengua i la creació literària.

La primera, orientada a estudis filològics i lingüístics, es va atorgar a Jordi Ginebra Serrabou per l'obra «Llengua i política en el pensament d'Antoni Rovira i Virgili», una recerca acadèmica rellevant dins la Filologia Catalana i la història del pensament polític que analitzava el llegat d'aquesta figura clau del catalanisme.

Lliurament de la Beca Antoni Agustí a Carles Amill i la Beca Manuel de Montoliu a Jordi Ginebra Serrabou, a càrrec del president, Josep Mariné. Autor desconegut. Any 2001. AGDT 0019423.

La segona, amb un caràcter més literari o creatiu, va ser lliurada a Carles Amill per l'obra d'evocació del món rural *Focs de tros*, amb elements de memòria i tradició de vida pagesa.

Aquest esdeveniment simbolitza la maduresa del procés: allò que havia començat com una recuperació esdevé consolidació i projecció. La recerca en llengua catalana rep suport institucional, i el català s'afirma com a vehicle vàlid per a la producció acadèmica i cultural. En conjunt, aquests reportatges fotogràfics configuren una narrativa visual de gran valor històric. Més enllà dels rostres i els espais, expliquen una història de compromís col·lectiu. La Diputació de Tarragona hi apareix no només com a escenari, sinó com a agent actiu en la recuperació de la llengua catalana facilitant trobades, impulsant iniciatives i reconeixent el talent.

Mirar aquestes imatges avui és recordar que la normalitat lingüística és fruit d'un esforç sostingut. És també entendre que la llengua, més que un instrument de comunicació, és un espai de construcció compartida. I que, gràcies a iniciatives com les que documenten

aquests reportatges, el català va poder tornar a ocupar el lloc que li corresponia: el de llengua viva, plena i amb futur._

Sara Pérez Rodríguez

Tècnica d'arxiu de l'AGDT

Eliminació de documents de l'AGDT

El passat 11 de desembre es va fer efectiu l'expedient d'eliminació documental, en què es van aplicar dotze taules d'accés i avaluació documental (TAAD) de documentació de l'organisme autònom BASE-Gestió d'Ingressos, que ocupaven 1.091,5 metres lineals. Aquesta eliminació va ser autoritzada per la Comissió de Tria i Eliminació Interna i per la Comissió Nacional d'Accés, Avaluació i Tria Documental (CNAATD) de la Generalitat de Catalunya. Se'n pot consultar tota la informació al registre d'eliminacions de l'AGDT.

El responsable de l'Arxiu acompanyat dels representants de la revista *El Pont de Fusta* el dia del seu ingrés. Autor: Benet Martí. Any 2025.

Donació del fons de la revista El Pont de Fusta

El passat 16 de desembre de 2025 va ingressar a l'Arxiu General el fons de la revista *El Pont de Fusta*. Aquesta publicació, iniciada l'any 1985 amb la finalitat d'informar sobre l'actualitat de Vila-seca i Salou, es va publicar de manera ininterrompuda fins l'any 2013. El fons conté una col·lecció sencera dels 395 números de la revista, 9.000 fotografies impreses amb la seva fitxa descriptiva i una còpia digital de les imatges, dos llibres editats i deu panells informatius sobre la commemoració dels vint-i-cinc anys.

Participació en la Jornada Arxius i Didàctica

El 26 de febrer l'Arxiu General va rebre la visita d'un grup de docents que participaven en la Jornada Arxius i Didàctica, organitzada pel Centre de Recursos Pedagògics (CRP) del Tarragonès. Aquesta formació pretenia donar a conèixer diversos arxius d'institucions tarragonines, els fons que custodien i les seves activitats didàctiques. Els dinou participants van poder manipular una mostra dels diferents fons de l'Arxiu, van visitar les instal·lacions i van experimentar l'activitat didàctica "ArxiuViu. L'enigma de les 4 capses".

Els tècnics d'arxiu mostrant alguns dels documents més singulars als docents.
Autora: Núria Poy. Any 2026.

Acte oficial d'arribada de la Col·lecció Forvm

El dimarts 7 d'abril va tenir lloc l'acte oficial del trasllat de la Col·lecció Forvm a la Diputació de Tarragona, coincidint amb l'arribada de les caixes de fotografies a l'Arxiu General. La Col·lecció Forvm va ser adquirida pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya per tal que el Museu d'Art Modern de la Diputació (MAMT) en sigui el dipositari i pugui exposar-les. Mentre el MAMT no es traslladi d'edifici i faci les reformes pertinents, l'Arxiu General custodiarà les caixes i les conservarà en els seus dipòsits climatitzats i amb les mesures de seguretat pertinents. Entre les nombroses personalitats que van assistir a l'acte, destaquen la consellera de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Sònia Hernández, i la presidenta de la Diputació de Tarragona, Noemí Llauredó.

Obertura de les primeres caixes de la Col·lecció Forvm amb la presència de les autoritats. Autora: Anna Garcia. Any 2026

Visites del material didàctic "ArxiuViu. L'enigma de les 4 capses"

Durant el curs escolar 2025-2026 l'Arxiu General ha rebut dotze grups d'estudiants de secundària que han dut a terme l'activitat didàctica "ArxiuViu. L'enigma de les 4 capses". Els estudiants, que cursaven 4t d'ESO i 1r de batxillerat, van provenir de l'Institut Collblanc (la Canonja), l'Institut Ramon Barbat i Miracle (Vila-seca) i els instituts Campclar, Torreforta i Vidal i Barraquer (Tarragona). En total, han experimentat l'activitat didàctica 223 alumnes i 20 docents._

Un dels grups d'estudiants durant l'activitat didàctica "ArxiuViu. L'enigma de les 4 capses". Autor: Benet Martí. Any 2026.

Bolduc

Número 33 juny 2026

"ES A LA NOSTRA TERRA QUE HEM DE CERCAR LA NOSTRA FORÇA"

Pau Casals

Diputació Tarragona

#ArxiuDipta #Bolduc www.dipta.cat